

บทบาทและข้อเสนอของเจ้าสีหนุต่อการแก้ไขปัญหา
กัมพูชา ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๗๙-๑๙๙๑*
Roles and Proposals of Sihanouk for Solving
Cambodian Problems (1979-1991)

เชิดชาย บุตดี**
Cheadchai Buddee

บทคัดย่อ

งานศึกษาชิ้นนี้มุ่งที่จะทำความเข้าใจว่า เจ้าสีหนุมีบทบาทและข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาอย่างไรบ้าง อะไรคือแนวทางและเป้าหมายในการดำเนินบทบาทของพระองค์

การศึกษาพบว่า บทบาทของเจ้าสีหนุที่ทรงมีต่อการแก้ไขปัญหาสามารถแบ่งได้เป็น ๓ แนวทางคือ ๑. การเสนอว่าพระองค์คือผู้เป็นกลางสำหรับทุกฝ่ายในปัญหา กัมพูชา ๒. การต้องร่วมมือกับเขมรแดง และเขมรเสรีในนามของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย ๓. การมุ่งเจรจากับฝ่ายเขมรเฮง สัมริน

* ปรับปรุงจากสารนิพนธ์ของผู้เขียนในชื่อเดียวกัน ที่เสนอต่อโครงการปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีการศึกษา ๒๕๕๐ ผู้เขียนขอขอบคุณ ผศ.ดร. จุฬาร เอื้อรักสกุล ผศ.ดร.สุกัญญา บำรุงสุข และ รศ.ดร.นพดล ชาติประเสริฐ

** อาจารย์บรรยายประจำวิชาวิถีโลก หลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ในการดำเนินบทบาทตามทั้ง ๓ แนวทางนี้ เจ้าสีหนุมีเป้าหมายเพื่อมุ่งไปสู่การแก้ไขปัญหาภัยพิบัติตามข้อเสนอของพระองค์ทั้ง ๕ ขั้นตอนคือ

๑. ให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา
๒. ให้จัดตั้งรัฐบาลปรองดองแห่งชาติของกัมพูชาขึ้น ประกอบด้วยตัวแทนจากเขมรทั้ง ๔ ฝ่าย
๓. ให้มีกองกำลังสันติภาพของสหประชาชาติเข้าควบคุมดูแลกัมพูชา เพื่อให้มีการเลือกตั้งโดยเสรี
๔. ให้ทุกกลุ่มการเมืองของกัมพูชาวางอาวุธ แล้วสามารถมาร่วมรับเลือกตั้งได้
๕. ให้นานาชาติจัดประชุมเพื่อเห็นชอบร่วมกันในการที่จะให้กัมพูชาเป็นกลางอย่างแท้จริง

บทบาทของเจ้าสีหนุเพื่อแก้ไขปัญหาภัยพิบัติในทั้ง ๓ แนวทาง ต้องมีข้อจำกัด เมื่อปัญหาภัยพิบัติเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งระหว่างจีนและสหภาพโซเวียต กล่าวคือถ้าจีนและสหภาพโซเวียตขัดแย้งกันรุนแรง การดำเนินบทบาทของเจ้าสีหนุนี้ก็แทบเป็นไปไม่ได้ ขณะเดียวกัน ถ้าจีนและสหภาพโซเวียตสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันได้ขึ้นเรื่อย ๆ ก็ย่อมส่งผลดีต่อการดำเนินบทบาทของเจ้าสีหนุไปด้วย

คำสำคัญ : เจ้าสีหนุ ปัญหาภัยพิบัติ เขมรแดง เขมรเสรี

Abstract

The study aims to understand the roles of Sihanouk in solving Cambodian problems, his objectives and his standpoints. The study finds that Sihanouk's role in solving Cambodian problems can be separated into

3 groups : 1) Showing his neutrality for all parties of Cambodian problems. 2) Participating with the Khmer Rouge and Khmer Seri in forming a coalition government of Democratic Kampuchea (CGDK). 3) Aiming to negotiate with Khmer Heng Samrin.

In order to perform these 3 roles, Sihanouk tried to solve Cambodian problems by following 5 proposals :

1. Vietnam must withdraw their troops from Cambodia.
2. The Four Khmer groups must participate in forming a coalition government.
3. The peace troops of the United Nations enter to keep security for the free election in Cambodia.
4. All political parties of Cambodia have to disarm to participate in the general election.
5. Countries involved have a meeting to endorse the neutrality of Cambodia.

The roles of Sihanouk performed in 3 ways had to be limited because Cambodian problems were affected by the conflict between China and the USSR. If China had confronted the USSR and had a serious conflict, the roles of Sihanouk would be difficult. However, if the relationship between China and the USSR have improved, it would be advantageous to Sihanouk's roles and proposals.

Keywords : Sihanouk, Cambodian Problems, Khmer Rouge, Khmer Seri

ความนำ

หนึ่งในปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่สำคัญของภูมิภาคอินโดจีนตลอดทศวรรษ ๑๙๘๐ คือปัญหากัมพูชา ซึ่งจุดเริ่มต้นของปัญหาเริ่มจากการที่กองทัพเวียดนามรุกรานและยึดครองกัมพูชาในปลายเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๗๙ การยึดครองกัมพูชาของเวียดนามถูกต้องตามกฎหมายจากจีน ไทย และชาติในอาเซียนอย่างหนัก เพราะการมีกองทัพเวียดนามทั้งในลาว และกัมพูชา ถือเป็นภัยต่อความมั่นคงของภูมิภาคนี้ ขณะเดียวกันหนึ่งในบุคคลที่มีบทบาทต่อการยึดครองกัมพูชาของเวียดนามร่วมด้วย ในฐานะผู้รักชาติรักแผ่นดินของตนคือ “เจ้าสีหนุ” พระองค์มั่งมีนที่จะมีบทบาท และพยายามผลักดันข้อเสนอในหลากหลายแนวทางเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในกัมพูชา อย่างไรก็ตาม การที่ปัญหากัมพูชาสัมพันธ์โดยตรงกับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหภาพโซเวียต บทบาทหรือข้อเสนอใดๆ เพื่อแก้ไขปัญหากัมพูชาของเจ้าสีหนุจะบรรลุผลหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างสองชาติข้างต้นเป็นสำคัญ

การรุกรานกัมพูชาของเวียดนาม

หลังจากพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาหรือเขมรแดงสามารถยึดครองกรุงพนมเปญได้ในวันที่ ๑๗ เมษายน ค.ศ. ๑๙๗๕ พวกเขาจัดตั้งรัฐบาลของตนขึ้นและสถาปนา “กัมพูชาประชาธิปไตย” (Democratic Kampuchea) เขมรแดงเป็นกลุ่มการเมืองที่ฝึกฝัลัทธิคอมมิวนิสต์สายจีน และมีความคิดชาตินิยมที่รุนแรง ประเทศที่พวกเขามองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของตนมากที่สุดคือเวียดนาม ความรู้สึกเช่นนี้เกิดขึ้นเพราะพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในหลายประเด็น ซึ่งแต่ละประเด็นถือว่ามีส่วนสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดปัญหากัมพูชาในทศวรรษ ๑๙๘๐ สาเหตุของความขัดแย้งที่สำคัญได้แก่

๑. ความทะเยอทะยานด้านการเป็นจักรวรรดินิยมของเวียดนาม โดยผู้นำของเวียดนามปรารถนาที่จะมีอิทธิพลเหนือดินแดนทั้งหมดในภูมิภาคอินโดจีนที่เคยถูกฝรั่งเศสปกครอง ซึ่งได้แก่ลาว และกัมพูชา

๒. การที่เขมรแดงและเวียดนามต่างมีมหาอำนาจต่างชาติ ซึ่งกำลังขัดแย้งกันอยู่เป็นผู้สนับสนุนสำคัญ (จีนเป็นผู้สนับสนุนเขมรแดง ขณะที่สหภาพโซเวียตเป็นผู้

สนับสนุนเวียดนาม) ทำให้ความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายขยายตัวมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เพราะทั้งจีนและสหภาพโซเวียต ต่างก็สนับสนุนพันธมิตรฝ่ายตนทั้งในแง่การเมือง เศรษฐกิจ และการทหารอย่างเต็มที่ เพื่อคานอำนาจของอีกฝ่ายในภูมิภาคอินโดจีน

๓. การที่เขมรแดงโจมตีหมู่บ้านและกองทหารชาวเวียดนาม ตามแนวพรมแดน กัมพูชา-เวียดนามเป็นพักๆ ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๗๗-๑๙๗๘ ซึ่งการกระทำเช่นนี้เกิดขึ้น เพราะเขมรแดงเน้นชาตินิยมในการเกลียดเวียดนามอย่างรุนแรง โดยเฉพาะการที่พวกเขามองว่าเวียดนามคือผู้พยายามกลืนชาติกัมพูชา เพราะในอดีตได้ยึดครองดินแดนบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงของตนไป ขณะเดียวกันเวียดนามก็มองว่านี่คือการยั่วยุ และแม้พวกเขาจะได้พยายามขอเปิดเจรจากับเขมรแดงแล้ว แต่ก็ถูกปฏิเสธ

จากความขัดแย้งกันในหลายประเด็นดังกล่าวมา ตลอดระยะเวลาที่ปกครอง กัมพูชา เขมรแดงจึงมักเป็นฝ่ายยั่วยุเวียดนามเสมอทั้งการกล่าวโจมตี และลอบทำร้าย พลเรือนชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ติดกับชายแดนของตน ขณะเดียวกันเวียดนามก็ตอบโต้กลับเขมรแดงเป็นครั้งคราวด้วยเช่นกัน โดยครั้งที่รุนแรงมากที่สุดเวียดนามรุกรบเข้าไปใน กัมพูชาไกลถึง ๒๐ ไมล์ ก่อนที่จะถอนกำลังกลับ(แซนด์เลอร์ ๒๕๔๖: ๓๕๐) อย่างไรก็ตาม นอกจากขัดแย้งกับเขมรแดงโดยตรงแล้ว เวียดนามยังขัดแย้งกับจีนอีกด้วย โดยเวียดนามมองว่าจีนคือภัยคุกคามที่น่ากลัวที่สุด ดังนั้นการที่กัมพูชาซึ่งปกครองโดยเขมรแดง และเป็นพันธมิตรของจีนจึงถือเป็นภัยคุกคามสำหรับเวียดนามด้วยเช่นกัน ดังนั้น การขจัด ภัยคุกคามใกล้ตัวเช่นเขมรแดงจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

เวียดนามยกกำลังทหารเกือบสองแสนนายรุกรานกัมพูชาตามแนวพรมแดนที่ติดกับตนด้านทิศตะวันตกในวันที่ ๒๕ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๗๘ การรุกรานของเวียดนามเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ถึงสองสัปดาห์ เวียดนามก็สามารถยึดครองกรุงพนมเปญได้ เวียดนามกล่าวอ้างให้การกระทำของตนว่า พวกเขาเข้ามาตามคำร้องขอของประชาชนชาวกัมพูชา (เขียน ธิระวิทย์ ๒๕๓๐ : ๒๑๔) และต่อมาก็จัดตั้งรัฐบาลชื่อ “สาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา” (People’s Republic of Kampuchea) โดยผู้นำคนแรกของรัฐบาลนี้คือ เฮง สัมริน ซึ่งเป็นอดีตเขมรแดงที่แปรพักตร์ไปอยู่เวียดนามในช่วงปลาย ค.ศ. ๑๙๗๘

ด้านพอล พต และผู้นำคนอื่นๆ ของเขมรแดง ระหว่างที่เวียดนามกำลังรุกรานอยู่นั้นอาจประเมินกันว่ายากที่พวกเขาจะสามารถต้านทานการรุกรานของทหารเวียดนามในครั้งนี้ได้ พวกเขาจึงเตรียมแผนการล่วงหน้าไว้ดังนี้

๑. การเตรียมฐานที่มั่นแถบเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งอยู่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือของกัมพูชา เพื่อไว้ต่อสู้แบบสงครามกองโจรกับเวียดนาม

๒. การขอให้เจ้าสีหนุเป็นผู้แทนของกัมพูชาประชาธิปไตยเสด็จไปขอความช่วยเหลือจากองค์การสหประชาชาติ

หลังจากเจ้าสีหนุถูกเขมรแดงกักขังไว้ในพระราชวังเกือบ ๓ ปี โอกาสในการได้รับอิสรภาพก็มีความเป็นจริงขึ้นมา เมื่อในวันที่ ๒ มกราคม ค.ศ. ๑๙๗๙ ทหารของเขมรแดงได้เข้าไปกราบทูลเจ้าสีหนุ พระชายา และพระโอรส ให้เก็บเครื่องใช้ส่วนตัวของพระองค์เพื่อเสด็จไปยังสถานที่อื่น (Chanda 1986 : 300-301) และในตอนเย็นของวันเดียวกัน เขียว สัมพันธ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำของเขมรแดงก็เข้าไปกราบทูลเจ้าสีหนุว่า ขณะนี้เวียดนามกำลังรุกรานกัมพูชา เพื่อความปลอดภัยของพระองค์และพระชายา จึงจำเป็นที่จะต้องเสด็จไปพำนักที่ตอนเหนือของจังหวัดพระตะบองก่อน

ผู้นำเขมรแดงพยายามรักษาเจ้าสีหนุไว้กับฝ่ายตนอย่างเต็มที่ โดยเมื่อเห็นว่ถึงเวลาแล้วที่เจ้าสีหนุจะต้องเสด็จออกจากกรุงพนมเปญ เพื่อเป็นตัวแทนของพวกเขาในการประชุมร่วมกับคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ กรณีที่เวียดนามรุกรานกัมพูชา เขียว สัมพันธ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในแกนนำของเขมรแดงเดินทางไปพบเจ้าสีหนุที่จังหวัดพระตะบองในวันที่ ๔ มกราคม ค.ศ. ๑๙๗๙ เพื่อแจ้งให้พระองค์เสด็จกลับไปที่กรุงพนมเปญ เมื่อเจ้าสีหนุและคณะเสด็จกลับถึงกรุงพนมเปญในบ่ายของวันที่ ๕ มกราคม พระองค์ก็ถูกเชิญเพื่อพบกับพอล พต ซึ่งเป็นผู้นำสูงสุดของเขมรแดงในเย็นของวันนั้นทันที ใจความหลักที่พอล พตกราบทูลแก่เจ้าสีหนุมีว่า เพราะพระองค์มีพระสหายในต่างประเทศมาก เขาจึงปรารถนาให้พระองค์เป็นผู้แทนของกัมพูชาเสด็จไปยังองค์การสหประชาชาติเพื่อให้องค์การนี้ช่วยเหลือกัมพูชา ซึ่งกำลังถูกเวียดนามรุกราน (Chanda 1986 : 302-303) โดยในการเสด็จจะมีเครื่องบินจากจีนมารับไปพักที่กรุงปักกิ่งก่อน แล้วค่อยเสด็จต่อไปที่นครนิวยอร์กของสหรัฐฯ

บทบาทของเจ้าสีหนุที่องค์การสหประชาชาติ

ในเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๗๙

หลังเสด็จถึงกรุงปักกิ่งเพียง ๒ วัน เจ้าสีหนุกับพระชายาก็เสด็จไปยังสำนักงาน

ใหญ่ขององค์การสหประชาชาติในวันที่ ๙ มกราคมทันที การเสด็จไปครั้งนี้เป็นการเสด็จไปโดยความไม่เต็มพระทัยของเจ้าสีหนุเพราะพระองค์ต้องเป็นผู้แทนให้กับเขมรแดง ซึ่งเป็นผู้ที่ปลงพระชนม์พระโอรส พระธิดา และพระญาติวงศ์ของพระองค์ถึง ๑๙ องค์^{*} แต่เพราะการกดดันจากจีน รวมทั้งเจ้าสีหนุเองอาจตระหนักดีว่านี่เป็นสถานการณ์ที่พระองค์ยากจะปฏิเสธและหลีกเลี่ยงได้ หากพระองค์ยังต้องการช่วยเหลือชาวกัมพูชา ดังนั้นพระองค์จึงยอมรับหน้าที่นี้ โดยทรงให้เหตุผลในภายหลังว่า ที่พระองค์ไปร่วมประชุมครั้งนี้ก็เพื่อช่วยเหลือกัมพูชาจากการที่ถูกเวียดนามรุกรานและยึดครองไม่ใช่เพื่อเขมรแดง (Jeldres 2005 : 202)

แม้การประชุมของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติระหว่างวันที่ ๑๑-๑๕ มกราคม ค.ศ. ๑๙๗๙ ในชื่อหัวข้อ “โทรเลขวันที่ ๓ มกราคม ค.ศ. ๑๙๗๙ จากรองนายกรัฐมนตรีด้านการต่างประเทศของกัมพูชาประชาธิปไตย ที่มีถึงประธานคณะมนตรีความมั่นคง” (ณรงค์ ศศิธร ๒๕๒๔ : ๖๗) เจ้าสีหนุได้พยายามร้องขอให้นานาชาติช่วยขับไล่เวียดนามออกไปจากกัมพูชา และแม้ประเทศในโลกที่สามจำนวนมากจะแสดงความเห็นอกเห็นใจและสนับสนุนเจ้าสีหนุ (Chanda 1986 : 364) แต่ผลของการประชุมก็ไม่สามารถมีมติใดๆ ออกมาได้ เพราะถูกสหภาพโซเวียตซึ่งเป็นพันธมิตรของเวียดนามใช้สิทธิยับยั้งในฐานะสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคง

อย่างไรก็ตามผลการประชุมในครั้งนี้นี้ยิ่งถือว่าเป็นผลดีแก่การต่อสู้ในทางการเมืองของกลุ่มที่ต่อต้านเวียดนาม เพราะการที่พวกเขาสามารถนำปัญหากัมพูชาเข้าสู่การอภิปรายและถกเถียงกันในเวทีนานาชาติอย่างองค์การสหประชาชาติได้ นั้นเท่ากับว่าเป็นการเปิดเวทีระดับโลกเพื่อช่วยพวกเขาสร้างความชอบธรรมให้กับเขมรฝ่ายต่อต้านมากขึ้น

ระหว่างประทับอยู่ที่นครนิวยอร์ก เจ้าสีหนุพยายามขอลี้ภัยทางการเมือง แต่ความประสงค์ของพระองค์ทำได้ไม่มากนัก เพราะตลอดเวลาของการประทับอยู่ที่นั่น มีเจ้าหน้าที่ของเขมรแดงถึง ๓ คนที่คอยติดตามเจ้าสีหนุและพระชายาเกือบตลอดเวลา ซึ่งตรงนี้เป็นเหตุให้เจ้าสีหนุมีความยุ่งยากมากขึ้นในการที่จะหาโอกาสตรัสแสดงความประสงค์ของพระองค์กับเจ้าหน้าที่ของสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม พระองค์สามารถหลบหนี

* แบ่งเป็นพระโอรส ๒ องค์ พระธิดา ๓ องค์ พระญาติวงศ์ฝ่ายต่างๆ อีก ๑๔ องค์

จากการคอยติดตามของเจ้าหน้าที่เขมรแดง และเสด็จไปพบกับแอนดรูว์ ยังก์ (Andrew Young) ซึ่งเป็นทูตประจำองค์การสหประชาชาติของสหรัฐอเมริกาที่สำนักงานของเขาได้ (Chanda : 363, 365) และได้หารือเรื่องการขอลี้ภัยในสหรัฐกับยังก์ แต่ยังก์ก็ไม่สามารถให้คำตอบแก่เจ้าสีหนุได้ เพราะต้องนำเรื่องเข้าปรึกษากับรัฐบาลสหรัฐ ก่อน ซึ่งก็เป็นที่เข้าใจได้ว่าสหรัฐ เป็นหนึ่งในเรื่องความสัมพันธ์กับจีน และที่สำคัญสหรัฐ เองก็สนับสนุนการต่อต้านเวียดนามโดยการชูเจ้าสีหนุของจีน (Chanda : 367) ดังนั้นพวกเขาจึงทำแผนเจตตอการขอลี้ภัยของเจ้าสีหนุ

เมื่อเจ้าสีหนุเห็นว่าเรื่องการขอลี้ภัยในสหรัฐ ของพระองค์ถูกเก็บเงียบ พระองค์ก็เข้าพระทัยได้ว่าถูกสหรัฐ ปฏิเสธขอเรียกร้องแล้ว เพราะแม้ระหว่างการพักฟื้นพระวรกายที่โรงพยาบาลเลน็อก ฮิลล์ นายไซริส แวนซ์ (Cyrus Vance) ซึ่งเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศของรัฐบาลสหรัฐ จะเข้าเยี่ยมพระองค์ แต่เขาก็ไม่ได้แจ้งผลเรื่องการขอลี้ภัย เหตุนี้พระองค์จึงเบนความประสงค์การลี้ภัยไปสู่กรุงปารีสของฝรั่งเศสแทน โดยเหตุผลที่เจ้าสีหนุทรงใช้ในการขอพาสปอร์ตคือพระชายาของพระองค์มีบิดาเป็นชาวฝรั่งเศส ขณะที่พระองค์ก็เคยเป็นกษัตริย์ของกัมพูชาซึ่งเคยอยู่ภายใต้การอารักขาของฝรั่งเศส มาก่อน (Jeldres 2005 : 205)

รัฐบาลฝรั่งเศสอนุญาตให้เจ้าสีหนุและพระชายาลี้ภัยได้ แต่มีเงื่อนไขว่าห้ามเจ้าสีหนุดำเนินกิจกรรมทางการเมืองทุกอย่าง ไม่เว้นแม้แต่การให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชน (Osborne 1994 : 246-247) เมื่อมีเงื่อนไขประกอบกรลี้ภัยที่ไม่เป็นไปตามพระประสงค์ที่ลี้ภัยสุดท้ายที่เจ้าสีหนุทรงนึกถึงคือกรุงปักกิ่งที่ๆ ซึ่งพระองค์ทรงได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นตลอดมา

หลังประชุมร่วมกับคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเสร็จสิ้น และเจ้าสีหนุกับพระชายาทรงประทับอยู่ต่อเพื่อดำเนินการเรื่องขอลี้ภัยในสหรัฐ นั้น เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่เติ้ง เสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) รองนายกรัฐมนตรีของจีนมีกำหนดการเยือนสหรัฐอย่างเป็นทางการ โดยประเด็นหลักๆ ที่ทราบกันในภายหลังคือ การที่จีนทำความเข้าใจกับสหรัฐ กรณีที่ตนจะทำงานสงครามเพื่อส่งสอนเวียดนามในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๗๙

จีนมีแผนการต่อต้านเวียดนามโดยชูเจ้าสีหนุขึ้นเป็นผู้นำของเขมรฝ่ายต่อต้าน ซึ่งแผนการนี้เริ่มขึ้น เมื่อเอียง ซารี ได้เข้าหารือกับเติ้ง เสี่ยวผิงที่กรุงปักกิ่ง ในวันที่ ๑๓

มกราคม ค.ศ. ๑๙๗๙ โดยประเด็นสำคัญของการหารือคือ ตั้ง เสี่ยวผิงกระตุ้นให้เอียง ซารีตเจ้าสีหนุกลับมาร่วมงานกันในฐานะประมุขของเขมรแดงอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งเสนอให้เอียง ซารีปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของเขมรแดงให้ดีขึ้น โดยให้มีภาพเป็นกลุ่มการเมือง ผู้รักชาติ และประชาธิปไตยแทนการมีโฉมหน้าเป็นพรรคคอมมิวนิสต์ (Chanda 1986 : 348) เพื่อให้เป็นไปตามแผนข้างต้น ระหว่างเยือนสหรัฐฯ ตั้ง เสี่ยวผิงจึงพยายามทูลเชิญเจ้าสีหนุให้กลับไปลี้ภัยที่กรุงปักกิ่ง ที่สำคัญคือเขาได้เชิญเจ้าสีหนุให้รับเป็นผู้นำของเขมรกลุ่มต่อต้านเวียดนามด้วย และแน่นอนว่าทรงปฏิเสธ

แม้ในการเชิญเจ้าสีหนุให้เสด็จไปลี้ภัยที่กรุงปักกิ่ง ตั้ง เสี่ยวผิงจะได้ถวายสัตย์ไว้แล้วว่าจะไม่ขอให้พระองค์ร่วมมือกับเขมรแดงอีก อย่างไรก็ตามจีนยังคงไม่ละความพยายามในเรื่องนี้ ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๗๙-๑๙๘๐ จีนพยายามกราบทูลเรื่องนี้กับเจ้าสีหนุอีกอย่างน้อย ๒ ครั้ง

ครั้งแรก เกิดขึ้นในช่วงกลาง ค.ศ. ๑๙๗๙ ขณะเจ้าสีหนุเสด็จไปประทับที่กรุงเปียงยางของเกาหลีเหนือ อุปทูตจีนประจำกรุงเปียงยางได้นำจดหมายของเซียว สัมพันธ์ที่ทูลเชิญให้เจ้าสีหนุกลับมาร่วมงานกับเขมรแดงในฐานะประธานาธิบดีอย่างคราวต่อสู้อับรัฐบาลลอน นอลอีกครั้ง แต่เจ้าสีหนุก็ปฏิเสธ แม้การกราบทูลครั้งนี้จีนจะไม่ได้ให้คนของตนดำเนินการโดยตรง แต่จีนสนับสนุนเซียว สัมพันธ์ เพราะจีนคาดหวังว่า เจ้าสีหนุอาจเปลี่ยนพระทัยก็ได้หากผู้นำของเขมรแดง เป็นผู้เชิญด้วยตนเอง

ครั้งที่สอง เกิดขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๘๐ โดยจีนมอบหมายให้ผู้ที่เจ้าสีหนุเกรงใจและนับถือเป็นผู้กราบทูล ซึ่งก็คือมาตามเต็ง หยิงเซา (Madame Deng Yingchao) ผู้เป็นภรรยาฝ่ายของอดีตนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล (เจ้าสีหนุทรงนับถือและคุ้นเคยกับโจว เอินไหลและภรรยาตั้งแต่เมื่อครั้งได้ร่วมมือกันเพื่อต่อสู้กับรัฐบาลลอน นอลในต้นทศวรรษ ๑๙๗๐) อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์นี้ของจีนไม่ได้ผล เจ้าสีหนุปฏิเสธกลับอีกเช่นเคย

ตั้ง เสี่ยวผิงอาจจะระแหนงคิดว่าเจ้าสีหนุคงปฏิเสธที่จะกลับไปร่วมมือกับเขมรแดงอีกเป็นแน่ เพราะพระองค์เคยมีประสบการณ์ที่เลวร้ายกับพวกเขาในระหว่าง ค.ศ. ๑๙๗๕-๑๙๗๘ มาก่อน ดังนั้น เป้าหมายที่แท้จริงของตั้ง เสี่ยวผิง ณ ขณะนั้นจึงเป็นเพียงการพยายามทูลเชิญให้เจ้าสีหนุเสด็จไปประทับที่กรุงปักกิ่งให้ได้มากกว่า ด้านเจ้าสีหนุแม้จะทราบดีว่าการลี้ภัยที่กรุงปักกิ่งของพระองค์จะต้องถูกจีนกดดันเรื่องให้ร่วมมือกับเขมรแดงอีก แต่ที่ยังตอบรับก็เพราะไม่มีที่ใดอีกแล้วที่จะต้อนรับพระองค์ ไม่ว่าจะเป็น

เป็นที่สหรัฐฯ หรือฝรั่งเศส ประเทศเหล่านี้ล้วนสนับสนุนแนวทางการต่อต้านเวียดนามของจีน

บทบาทและข้อเสนอของเจ้าสีหนุต่อการแก้ไขปัญหากัมพูชาหลังลี้ภัยที่กรุงปักกิ่ง

การที่เจ้าสีหนุยอมเสด็จไปพำนักที่กรุงปักกิ่ง พระองค์ต้องตกอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก ในการที่จะต้องเลือกระหว่างการดำเนินบทบาทเพื่อแก้ไขปัญหากัมพูชาตามแนวทางที่พระองค์ปรารถนากับตามแนวทางที่จีนกำหนด เป็นที่ชัดเจนว่าเจ้าสีหนุตกอยู่ในภาวะที่ถูกกดดันจากจีนให้ต้องเลือกดำเนินบทบาทตามแนวทางที่ต้องร่วมมือกับเขมรแดง แต่ด้วยความสามารถส่วนพระองค์ เจ้าสีหนุจึงยังคงสามารถที่จะดำเนินบทบาทตามแนวทางของพระองค์ได้ต่อไปด้วย โดยในแต่ละแนวทางนั้นล้วนแสดงให้เห็นว่าปัจจัยด้านสภาวะการเมืองทั้งของกัมพูชาและระหว่างประเทศส่งผลต่อการแก้ไขปัญหากัมพูชาและเป็นข้อจำกัดต่อแนวทางของเจ้าสีหนุอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม แม้แนวทางของเจ้าสีหนุที่มีต่อการแก้ไขปัญหากัมพูชาหลังลี้ภัยที่กรุงปักกิ่งจะมีหลากหลาย แต่ผู้เขียนเห็นว่าสามารถแบ่งได้เป็น ๓ แนวทางหลักๆ คือ

๑. การเสนอว่าพระองค์คือผู้เป็นกลางสำหรับทุกฝ่ายในปัญหากัมพูชา

๒. การต้องร่วมมือกับเขมรแดงและเขมรเสรีในนามของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย

๓. การมุ่งเจรจากับเขมรฝ่ายเฮง สัมริน

เพื่อให้การนำเสนอเนื้อหาของทั้ง ๓ แนวทางข้างต้นเป็นระบบ ผู้เขียนจึงเรียงลำดับการบรรยายก่อนหลังตามช่วงเวลาที่เจ้าสีหนุพยายามดำเนินการ ซึ่งบางแนวทางเจ้าสีหนุกียึดถือเป็นแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหากัมพูชาเป็นเวลหลายปี บางแนวทางเจ้าสีหนุกียึดถือเพียง ๒ ปีเศษ หลังจากเห็นว่าไม่ประสบผลสำเร็จก็ล้มเลิก ทั้งนี้เป้าหมายเจ้าสีหนุก็คือการผลักดันข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหากัมพูชา ๕ ขั้นตอนของพระองค์ ซึ่งตั้งแต่นี้ผู้เขียนจะเรียกข้อเสนอเหล่านี้ว่า “ข้อเสนอที่คงเส้นคงวา” เหตุที่ผู้เขียนเรียกเช่นนี้ เพราะตลอดระยะเวลาของการแก้ไขปัญหากัมพูชาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๗๙-๑๙๙๑ พระองค์จะผลักดันข้อเสนอเหล่านี้แก่นานาชาติอย่างต่อเนื่อง โดย “ข้อเสนอที่คงเส้นคงวา”

ทั้ง ๕ ขั้นตอนมีดังนี้

๑. เวียดนามต้องถอนทหารออกจากกัมพูชา
๒. จัดตั้งรัฐบาลปรองดองแห่งชาติของกัมพูชาขึ้น โดยประกอบไปด้วยตัวแทนจากเขมรทั้ง ๔ ฝ่าย
๓. ให้มีกองกำลังสันติภาพของสหประชาชาติเข้าควบคุมดูแลกัมพูชา เพื่อให้มีการเลือกตั้งโดยเสรี
๔. ให้ทุกกลุ่มการเมืองของกัมพูชาวางอาวุธ แล้วสามารถร่วมลงรับเลือกตั้งได้
๕. ให้นานาชาติจัดประชุมเพื่อเห็นชอบร่วมกันในการที่จะให้กัมพูชาเป็นกลางอย่างแท้จริง

เหตุผลที่เจ้าสีหนุผลักดัน “ข้อเสนอที่คงเส้นคงวา” อย่างต่อเนื่อง เพราะพระองค์มีเหตุผลใหญ่ๆ ดังนี้

๑. เจ้าสีหนุเห็นว่าการยุติปัญหา กัมพูชาควรทำผ่านการจัดประชุมระดับนานาชาติ เช่นการประชุมว่าด้วยปัญหาในภูมิภาคอินโดจีน ซึ่งจัดขึ้นในกรุงเจนีวา ของสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๔ เจ้าสีหนุทรงมองว่าการจัดประชุมในลักษณะนี้ น่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการแก้ไขปัญหากัมพูชา เพราะเป็นการใช้เวทีทางการทูตของทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโดยตรง ดังที่พระองค์ตรัสว่า “...ทางออกโดยสันติวิธีสำหรับปัญหากัมพูชา ที่ข้าพเจ้าอยากให้พวกท่านนึกถึงคือ เราเคยจัดประชุมที่กรุงเจนีวา ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๕๔ ซึ่งเป็นการจัดประชุมว่าด้วยปัญหาในอินโดจีนครั้งแรก... รวมทั้งการประชุมก็ประกอบไปด้วยทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง...” (FUNCINPEC / ANS Kampuchea 1985 : 13-14)

๒. เจ้าสีหนุคาดหวังว่า การเลือกตั้งที่จะจัดขึ้นในกัมพูชาไม่ว่าครั้งใดก็ตาม หากให้เปรียบเทียบเสียงบุคคลเพื่อแข่งขันกันระหว่าง พอล พต, เขียว สัมพัน, เขียว ชารี, ซอน ซานน์, เฮง สัมริน, ฮุน เซน และพระองค์แล้ว แน่แน่นอนว่าพระองค์ย่อมได้รับชัยชนะ เพราะชาวกัมพูชาส่วนใหญ่ยังคงนิยมในพระองค์อยู่

๓. การทำให้กัมพูชาเป็นกลางในทางการเมืองเป็นทางออกที่ดีที่สุดต่อกัมพูชา เหตุนี้เจ้าสีหนุจึงพยายามเสนอที่จะให้นานาชาติจัดประชุมและเห็นชอบร่วมกันกับการให้กัมพูชาเป็นกลางในทางการเมือง รวมทั้งให้มีการจัดตั้งรัฐบาลปรองดองแห่งชาติที่ประกอบด้วยตัวแทนจากเขมรทั้ง ๔ ฝ่าย และทั้ง ๔ ฝ่ายสามารถร่วมลงเลือกตั้งทั่วไป

ที่จะเกิดขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม เจ้าสีหนุตระหนักดีว่า “ข้อเสนอที่คงเส้นคงวา” ของพระองค์ทั้ง ๕ ขั้นตอนจะมีความเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อ “กองกำลังเวียดนามเห็นด้วยกับการถอนทหารออกไปจากกัมพูชา...” แล้วเท่านั้น (FUNCINPEC / ANS Kampuchea 1985 : 8)

การเสนอว่าพระองค์คือผู้เป็นกลางสำหรับทุกฝ่ายในปัญหาัมพูชา

หลังจากเจ้าสีหนุและพระชายาเสด็จไปลี้ภัยที่กรุงปักกิ่งในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๗๙ เจ้าสีหนุก็ไม่ได้ทรงหยุดแสวงหาโอกาสและเวทีทางการเมือง เพื่อแก้ไขปัญหามันพูชาตามแนวทางที่ทรงต้องการ เจ้าสีหนุทราบดีว่าตราบไคที่พระองค์ยังคงพำนักอยู่ในกรุงปักกิ่งก็ยากที่จะมีอิสระในการดำเนินงานทางการเมือง โดยเฉพาะหากแนวทางการเมืองนั้นขัดแย้งกับจีน เหตุนี้เพื่อหลีกเลี่ยงจากความกดดันจากจีน และเพื่อควมมีอิสระในการดำเนินบทบาทของพระองค์ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๗๙ เจ้าสีหนุจึงเสด็จไปพำนักที่กรุงเปียงยางของเกาหลีเหนือ ซึ่งเป็นสถานที่อีกแห่งนอกเหนือจากกรุงปักกิ่งที่เจ้าสีหนุสามารถเข้าออกได้ตลอดเวลา ประเด็นที่น่าสนใจคือ การที่เจ้าสีหนุซึ่งเป็นอดีตกษัตริย์ แต่สามารถมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับผู้นำของจีน และเกาหลีเหนือ ซึ่งสองประเทศนี้ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ก็เพราะเจ้าสีหนุรวมทั้งผู้นำของจีน และเกาหลีเหนือได้เคยร่วมงานทางการเมืองด้วยกันมาก่อน ตั้งแต่เมื่อครั้งมีการประชุมร่วมกันระหว่างชาติจากแอฟริกาและเอเชีย ที่เมืองบันดุง ของอินโดนีเซีย ใน ค.ศ. ๑๙๕๕ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการก่อตั้งกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด หรือ NAM (Non - Aligned Movement) ในเวลาต่อมา

ระหว่างพำนักที่กรุงเปียงยาง ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๗๙ เจ้าสีหนุสามารถดำเนินบทบาทตามแนวทางของพระองค์ได้เต็มที่ โดยมีทั้งการก่อตั้งกลุ่มการเมืองของพระองค์ การส่งจดหมายถึงองค์การระหว่างประเทศต่างๆ เพื่อให้ช่วยแก้ไขปัญหามันพูชา และการให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวต่างชาติ

สำหรับพื้นฐานในการดำเนินบทบาทของเจ้าสีหนุตามแนวทางแรก คือการที่พระองค์มองว่า พระองค์น่าจะยังมีบทบาททางการเมืองและความน่าเชื่อถือจากประเทศสมาชิกในองค์การระหว่างประเทศมากกว่านักการเมืองกัมพูชากลุ่มอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น

เขมรแดง เขมรเฮง สัมริน หรือแม้แต่เขมรเสรี “เจ้าสีหนุเชื่อว่าหากพระองค์ก่อตั้งกลุ่มการเมืองขึ้นมา และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาแก้มพูชาโดยฐพระองค์เป็นผู้นำที่เป็นกลางสำหรับทุกฝ่ายแล้ว คงไม่เป็นการยากที่จะดึงดูดความสนับสนุนและความยอมรับจากประเทศสมาชิกในองค์การระหว่างประเทศต่างๆ มาสู่พระองค์” ทั้งนี้เพราะ

๑. ชาติสมาชิกขององค์การระหว่างประเทศ ส่วนใหญ่คือกลุ่มประเทศในโลกที่สาม ซึ่งผู้นำของประเทศเหล่านี้ต่างก็เป็นมิตรและรู้จักคุ้นเคยดีกับเจ้าสีหนุ ดังนั้นการคาดหวังแรงสนับสนุนจากกลุ่มนี้ จึงเป็นไปได้มากกว่าจากสหรัฐฯ และฝรั่งเศส

๒. เจ้าสีหนุทราบดีว่า แม้สหรัฐฯ และฝรั่งเศสจะประกาศชัดแล้วซ้ำอีกว่าสนับสนุนแนวทางของพระองค์ แต่เบื้องหลังแล้วพวกเขากลับร่วมสนับสนุนแนวทางของจีน

ความเชื่อของเจ้าสีหนุดังกล่าวน่า ไม่ได้เกินจริงแต่อย่างใดเพราะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของแก้มพูชาในอดีต ตั้งแต่ต้นทศวรรษ ๑๙๕๐ - กลางทศวรรษ ๑๙๗๐ เจ้าสีหนุล้วนมีส่วนสำคัญกับการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามความเชื่อเช่นนั้นของเจ้าสีหนุไม่อาจใช้ได้ผลเหมือนอย่างในอดีตอีก เพราะสถานการณ์ของแก้มพูชาในปลายทศวรรษ ๑๙๗๐ และตลอดทศวรรษ ๑๙๘๐ นี้ มีเงื่อนไขที่แตกต่างกันดังจะได้อภิปรายในลำดับต่อไป

จากการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินบทบาทตามแนวทางแรกของเจ้าสีหนุ สามารถสรุปได้เป็นลำดับดังนี้

๑. การเรียกร้ององค์การสหประชาชาติ และที่ประชุมกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด เพื่อให้ปล่อยที่นั่งของแก้มพูชาว่างลง จนกว่าแก้มพูชาจะมีรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของทุกกลุ่มอย่างแท้จริง

๒. การเรียกร้องให้องค์การสหประชาชาติ และที่ประชุมกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ประณามและเลิกสนับสนุนทั้งเขมรแดง และเขมรเฮง สัมริน เพื่อให้หันมาสนับสนุนบทบาทของกลุ่มพระองค์แทน

๓. การจัดตั้งกลุ่มการเมืองเพื่อเคลื่อนไหวสนับสนุนแนวทางการแก้ไขปัญหาแก้มพูชาของพระองค์

๔. การมุ่งเจรจาระหว่างพระองค์กับเวียดนามโดยตรง เพราะเจ้าสีหนุมองว่ารัฐบาลเฮง สัมรินที่พนมเปญเป็นเพียงรัฐบาลหุ่นที่เวียดนามตั้งขึ้น

ความพยายามที่จะให้ที่นั่งของกัมพูชาในองค์กรระหว่างประเทศว่างลง เจ้าสีหนุได้อาศัยความมีประสบการณ์ทางการเมืองในการดึงความสนใจและความสนับสนุนจากนานาชาติมาสู่แนวทางของพระองค์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยื่นจดหมายเปิดผนึกถึงที่ประชุมสุดยอดของประเทศกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดที่จัดขึ้น ณ กรุงฮาวานาของคิวบา ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๗๙ ในจดหมายฉบับดังกล่าว เจ้าสีหนุเสนอว่า “... [ควร] ปลดปล่อยที่นั่งของกัมพูชาในองค์การของท่านทั้งหลายว่าง แล้วปล่อยให้ว่างอยู่เช่นนั้น จนกว่าประชาชนเขมรจะสามารถเลือกรัฐบาลของตัวเองขึ้นมา ในการเลือกตั้งที่เสรีเป็นตัวของตัวเอง และเป็นประชาธิปไตย” (ลากูตีร์ ๒๕:๒๑ : ๒๒๓)

การที่ที่นั่งกัมพูชาว่างลงนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะข้อเรียกร้องของเจ้าสีหนุแต่อย่างใด แต่เป็นเพราะคิวบาในฐานะที่เป็นชาติเจ้าภาพ ภายใต้การสนับสนุนจากกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก ซึ่งต่างก็เป็นพันธมิตรของเวียดนามเช่นกัน ต้องการช่วยสร้างสถานะที่เข้มแข็งให้กับเวียดนามต่อกรณีปัญหาที่กัมพูชา พวกเขาจึงร่วมกันผลักดันเพื่อให้ฝ่ายเฮง สัมรินได้ครองที่นั่งของกัมพูชาโดยชอบธรรมแทนเขมรแดง เมื่อความคิดเห็นของประเทศสมาชิกในที่ประชุม NAM แยกแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายที่สนับสนุนให้ฝ่ายเฮง สัมริน เป็นผู้แทนของกัมพูชาอย่างเป็นทางการ กับอีกฝ่ายที่ต่อต้าน เหตุนี้จึงทำให้ที่ประชุมไม่สามารถตกลงกันและรับรองได้ว่า ควรให้เขมรฝ่ายใดเป็นผู้แทนกัมพูชา เมื่อหาข้อยุติไม่ได้ที่นั่งของกัมพูชาจึงว่างลง โดยมีการคาดหวังกันให้ไปตกลงเรื่องนี้ใหม่ในการประชุมครั้งต่อไปที่อินเดีย (สมพงศ์ ชูมาก ๒๕๒๗ : ๑๔๖-๑๔๗)

อาจกล่าวได้ว่า สำหรับที่ประชุม NAM เจ้าสีหนุแทบหาเสียงเพื่อสนับสนุนแนวทางของพระองค์อย่างเป็นจริงเป็นจังไม่ได้เลย เพราะเสียงในที่ประชุมของ NAM ส่วนใหญ่ ยังคงแบ่งเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายที่หนุนหลังเวียดนาม และฝ่ายที่หนุนหลังเขมรแดง ซึ่งแม้แต่ในองค์การสหประชาชาติก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน เจ้าสีหนุพยายามเรียกร้องให้ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติมีมติเพื่อให้ที่นั่งของกัมพูชาว่างลงไว้ก่อนดังเช่นที่ประชุม NAM แต่ไร้ผล เพราะทั้งจีน อาเซียน สหรัฐฯ และชาติพันธมิตรต่างก็รณรงค์เพื่อหนุนหลังให้เขมรแดงได้เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติต่อไป ซึ่งการลงมติเกี่ยวกับเรื่องนี้ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๗๙ เป็นต้นมา เขมรแดงจึงได้รับเสียงสนับสนุนอย่างท่วมท้นตลอดมา

เป็นที่เข้าใจได้ว่า การที่เจ้าสีหนุพยายามเรียกร้องต่อองค์การระหว่างประเทศ

ทั้งที่ประชุมของ NAM และองค์การสหประชาชาติ ในการให้ที่นั่งของกัมพูชาว่างลงนี้ ก็เพื่อนานาชาติหันมาสนับสนุนกลุ่มพระองค์ แทนที่จะเป็นเขมรแดง หรือเขมรเฮง สัมริน โดยตลอดระยะเวลาของการเรียกร้องในข้อนี้ เจ้าสีหนุได้เชิญชวนให้มีการประณามและเลิกสนับสนุนเขมรทั้งสองกลุ่มว่า

... ควรจะประณามรัฐบาลที่ต่อต้านประชาชน [กัมพูชา] ต่อต้านชาติ [กัมพูชา] ทั้งสองรัฐบาลให้สาหัสยิ่ง แล้วเลิกรับรองตลอดไป คือรัฐบาลของพอล พตในป่า กับของเฮง สัมริน ในพนมเปญนครหลวงของเรา จากนั้นท่านควรช่วยประชาชนกัมพูชาในทุกวิถีทาง รวมทั้งด้านการทหารโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อกำจัดระบอบทั้งสอง (เซียร์ และเซียร์ - ฌูม ๒๕:๒๓ : ๒๒๑-๒๒๒)

จากข้อความข้างต้น อาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่า พระองค์ต้องการให้เลิกสนับสนุนเขมรแดง และเขมรเฮง สัมรินเท่านั้น อย่างไรก็ตาม นัยที่มากกว่านั้นคือ หกนานาชาติเลิกรับรองทั้งสองกลุ่มแล้ว ผลประโยชน์ของสถานการณ์เช่นนี้ย่อมไม่เกิดกับใครเลย นอกจากกับกลุ่มเจ้าสีหนุ

กลุ่มการเมืองที่เจ้าสีหนุร่วมมือกับกลุ่มผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชาในโพ้นทะเลก่อตั้งขึ้น ณ กรุงเบียงยางนั้นชื่อว่า “สหพันธ์ผู้รักชาติเขมร” สมาชิกแกนนำของสหพันธ์นี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยทำงานในรัฐบาลของเจ้าสีหนุมาก่อน เช่น เตียวลอง เนก (Tiew Long Nek), เชง เฮง (Cheng Heng), อิน ตัม (In Tam) ฯลฯ หลังก่อตั้งเสร็จอย่างเป็นทางการได้ไม่นาน สหพันธ์ผู้รักชาติเขมรก็ประกาศสนับสนุนเจ้าสีหนุทันที โดยพวกเขาให้เหตุผลว่า สำหรับกัมพูชาแล้ว เจ้าสีหนุเท่านั้นที่จะสามารถเป็นผู้ปกป้องชาวกัมพูชาทั้งหมดได้ (เซียร์ และเซียร์ - ฌูม ๒๕:๒๓ : ๒๖๐)

เมื่อก่อตั้ง “สหพันธ์ผู้รักชาติเขมร” ขึ้นในปลายเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๗๙ ต้นเดือนตุลาคมปีเดียวกันเจ้าสีหนุจึงเสด็จกลับกรุงปักกิ่ง และหลังจากนั้นไม่นานพระองค์ก็ดำเนินงานทางการเมืองในนาม “ประธานสหพันธ์ผู้รักชาติเขมร” แทนที่ โดยส่งจดหมายถึงนายกรัฐมนตรีฟาม วัน ด่ง ของเวียดนาม เรียกร้องให้เจรจาเรื่องปัญหากัมพูชาโดยตรงกับพระองค์ ซึ่งฟาม วัน ด่ง ไม่สนใจที่จะตอบรับข้อเสนอนี้ของเจ้าสีหนุ แม้เจ้าสีหนุได้ใช้ถ้อยคำในจดหมายทั้งที่เป็นเหตุเป็นผลและชูไปด้วยในขณะเดียวกันว่า

“ข้าพเจ้าปรารถนาสันติภาพและการเจรจา แต่ข้าพเจ้าจะไม่คอยยืนอยู่ข้างๆ เอามือ
กอดอก ถ้าหากหนทางแห่งการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีถูกสกัดกั้น ในขณะที่ประชาชน
เรียกร้องให้ข้าพเจ้าช่วย” (เชียร์ และเชียร์ - อูม ๒๕๒๓ : ๒๗๐)

เจ้าสีหนุยังคงส่งจดหมายใจความอย่างเดียวกันอีก ๒ ฉบับ ในเดือนตุลาคม
ค.ศ. ๑๙๗๙^๙ ในช่วงเวลาเดียวกันกับที่เจ้าสีหนุส่งจดหมายถึงฝ่าม วัน ด่ง พระองค์ก็ได้
ทราบข่าวเกี่ยวกับการที่รัฐบาลไทยผลักดันผู้อพยพชาวกัมพูชากลับเข้าไปในกัมพูชา
ดังนั้น เพื่อเป็นการช่วยเหลือชาวกัมพูชาที่เป็นฐานมวลชนของพระองค์ เจ้าสีหนุจึงส่ง
จดหมายโทรเลขถึงองค์สันตะปาปาที่สำนึกว่าดีกัน ประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์
(Jimmy Carter) ของสหรัฐฯ ตลอดจนนายกรัฐมนตรีของออสเตรเลีย อังกฤษ เยอรมนี
ตะวันตก แคนาดา และญี่ปุ่น เพื่อเรียกร้องให้ผู้นำเหล่านี้ช่วยกันกดดันไม่ให้รัฐบาลไทย
ผลักดันกลับผู้อพยพชาวกัมพูชา ในที่สุดรัฐบาลไทยภายใต้การกดดันจากนานาชาติจึง
เลิกผลักดันผู้อพยพชาวกัมพูชากลับประเทศ และจัดค่ายผู้ลี้ภัยสำหรับพวกเขาหลาย
แห่งตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

จากการอภิปรายที่ผ่านมาจะพบว่าแนวทางหลักของเจ้าสีหนุคือการเชื่อว่าพระองค์
เท่านั้นที่จะเป็นที่ยอมรับและเป็นกลางสำหรับทุกฝ่าย โดยเฉพาะฝ่ายเวียดนาม ที่เจ้า
สีหนุเข้าพระทัยเอาว่า ผู้นำของพวกเขาจะเห็นเช่นเดียวกับพระองค์ ซึ่งก็ไม่ใช่ที่
สงสัยเลยหากผู้นำเวียดนามจะตระหนักในประเด็นว่า สำหรับแวดวงการเมืองกัมพูชามี
เพียงเจ้าสีหนุผู้เดียวที่พวกเขาพอจะเจรจาด้วย อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ในเวลานั้น
เวียดนามไม่มีเหตุผลที่จะต้องเจรจากับเจ้าสีหนุ เพราะคู่อริที่ขัดแย้งกับพวกเขาคือ
จีนไม่ใช่เจ้าสีหนุ ที่สำคัญพวกเขามองเจ้าสีหนุเป็นเพียง “เอกชน” คนหนึ่งของกัมพูชา
เท่านั้น (เชียร์ และเชียร์ - อูม ๒๕๒๓ : ๒๘๓)

นอกจากนั้นแม้เจ้าสีหนุจะแปรสภาพ “สหพันธ์ผู้รักชาติเขมร” ไปเป็น “ฟุนซิน
เปก”^{๑๐} หรือ “แนวร่วมแห่งชาติเพื่อเอกราช ความเป็นกลาง สันติภาพ และความร่วมมือ

^๙ จดหมายฉบับแรกลงวันที่ ๗ ตุลาคม ฉบับที่สองลงวันที่ ๒๓ ตุลาคม และฉบับที่สามลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม

^{๑๐} ฟุนซินเปก (FUNCINPEC) คือกลุ่มการเมืองชาวกัมพูชาที่นำโดยเจ้าสีหนุและเจ้ารณฤทธิ์ (Norodom Ranaridh) ซึ่งคำนี้มาจากชื่อเต็มในภาษาฝรั่งเศสว่า “Front d’Union National Pour un Cambodge

ในกัมพูชา” ในต้น ค.ศ. ๑๙๘๑ เพื่อมุ่งเสนอภาพลักษณ์ว่าพระองค์เป็นกลางสำหรับทุกฝ่ายแล้ว แต่พระองค์ก็แทบไม่ได้รับการสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมจากองค์การหรือผู้นำของประเทศต่างๆ เลย ไม่ว่าจะเป็นในที่ประชุมของ NAM หรือที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ บรรดาชาติสมาชิกต่างเลือกอยู่ข้างใดข้างหนึ่งระหว่างฝ่ายจีน อาเซียน และสหรัฐฯ ที่หนุนหลังเขมรแดง กับอีกฝ่ายคือสหภาพโซเวียตและเวียดนามที่หนุนหลังเฮง สัมริน

หลังจากไม่ประสบผลสำเร็จดังกล่าว เจ้าสีหนุจึงเริ่มปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินบทบาทของพระองค์ในต้น ค.ศ. ๑๙๘๑ เมื่ออาเซียนซึ่งเป็นผู้สนับสนุนที่สำคัญของเขมรแดงได้ทูลเชิญพระองค์เข้าร่วมเจรจากับเขมร สัมพันธ์ และซอน ซานที่สิงคโปร์ เพื่อแสวงหาความเป็นไปได้สำหรับการจัดตั้งรัฐบาลผสม ๓ ฝ่าย ซึ่งข้อเท็จจริงที่สามารถเข้าใจได้สำหรับการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินบทบาทของเจ้าสีหนุในครั้งนี้คือตลอดระยะเวลา ๒ ปีเศษที่ผ่านมา การแก้ไขปัญหากัมพูชาตามแนวทางของอาเซียน (ซึ่งมีจีนและสหรัฐฯ สนับสนุนนั้น) ได้รับการสนับสนุนจากนานาชาติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสนับสนุนเช่นนี้ ตรงกันข้ามกับความพยายามในการดำเนินบทบาทตามแนวทางแรกของเจ้าสีหนุมาก ดังนั้นเพื่อให้การผลักดัน “ข้อเสนอที่คงเส้นคงวา” ของพระองค์ยังคงอยู่ต่อไป เจ้าสีหนุจึงปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินบทบาทใหม่ แม้แนวทางที่ว่าจะไม่เป็นที่ปรารถนานัก นั่นคือการต้องไปร่วมมือกับเขมรแดง

การต้องร่วมมือกับเขมรแดงและเขมรเสรีในนามของรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย

การยึดครองกัมพูชาของเวียดนามในต้น ค.ศ. ๑๙๗๙ ทำให้ไทยซึ่งมีชายแดนติดกับกัมพูชาวิตกกังวลเกี่ยวกับความมั่นคงของตนเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลังจากเขมรแดงทิ้งกรุงพนมเปญและหนีไปตั้งฐานที่มั่นใกล้กับชายแดนไทย เวียดนามก็ส่งกำลังทหารตามกวาดล้างพวกเขาอย่างต่อเนื่อง จากความวิตกกังวลในเรื่องดังกล่าว ทำให้

ไทยกระตือรือร้นมากสำหรับการดำเนินบทบาทเพื่อต่อต้านเวียดนาม

อีกด้านหนึ่ง การรุกรานและยึดครองกัมพูชาของเวียดนาม ได้กลายเป็นปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศ เพราะชาติมหาอำนาจได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องด้วย กล่าวคือสหภาพโซเวียตซึ่งขณะนั้นขัดแย้งกับจีนอยู่ ได้ให้การสนับสนุนแก่เวียดนามทั้งในทางทหาร การเมือง และเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันจีนซึ่งมีอิทธิพลอยู่ในกัมพูชาตั้งแต่ยุคเจ้าสีหนุและเขมรแดงก็ยากที่จะยอมรับการเข้ามามีอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในภูมิภาคอินโดจีนได้ จึงให้ความช่วยเหลือแก่เขมรแดงอย่างเต็มที่ด้วยเช่นกัน

ด้านสหรัฐฯ หลังจากที่ถอนตัวออกจากภูมิภาคอินโดจีนในกลางทศวรรษ ๑๙๗๐ เพราะพ่ายแพ้สงครามแก่เวียดนามเหนือ ก็ได้กลับเข้ามามีบทบาทอีกครั้ง เพื่อสนับสนุนไทยและจีนในการต่อต้านเวียดนาม เหตุผลสำคัญก็คือสหรัฐฯ ประสบความสำเร็จในการปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีน รวมทั้งการที่สหรัฐฯ หันมาใช้นโยบาย “ไผ่จีน” เพื่อถ่วงดุลอำนาจกับสหภาพโซเวียต แม้สหรัฐฯ จะอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกกับการที่ต้องสนับสนุนเขมรแดง แต่เพราะเขมรแดงเป็นกองกำลังที่เข้มแข็งที่สุดในการสู้รบกับเวียดนาม เหตุนี้สหรัฐฯ จึงจำต้องยอมรับบทบาทของพวกเขาตามไทยและจีน

เมื่อไทยและจีนต่างก็มีเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือการต่อต้านเวียดนาม ดังนั้นตลอดระยะเวลาของเกิดปัญหากัมพูชา ผู้นำรัฐบาลของสองประเทศจึงร่วมมือกันอย่างเหนียวแน่น เพื่อกดดันให้เวียดนามยอมเจรจาทางออกกับตน และถอนทหารทั้งหมดออกไปจากกัมพูชา ซึ่งแนวทางสำคัญในการดำเนินบทบาทร่วมกันของไทยและจีนมี ๒ แนวทางคือ

๑. การต่อสู้ในรูปแบบของสงครามตัวแทน โดยจีนจะเป็นผู้จัดส่งอาวุธยุทโธปกรณ์ให้กับไทย แล้วไทยจะลำเลียงส่งให้กับเขมรแดง ทั้งนี้เพื่อให้เขมรแดงเข้มแข็งพอที่จะทำสงครามที่ยืดเยื้อกับเวียดนาม

๒. การต่อสู้ในทางการเมือง โดยพยายามรณรงค์แสวงหาเสียงสนับสนุนจากนานาชาติในเวทีองค์การสหประชาชาติ เพื่อให้มีการประณามเวียดนาม และเพื่อให้เขมรแดงเป็นรัฐบาลที่ชอบธรรมของกัมพูชา ซึ่งจะส่งผลให้เวียดนามถูกนานาชาติโดดเดี่ยวจนต้องยอมเจรจาเพื่อหาทางออกในที่สุด

ในต้น ค.ศ. ๑๙๗๙ - กลาง ค.ศ. ๑๙๘๑ ไทยกับจีนสามารถสนับสนุนเขมรแดงให้เป็นกองกำลังหลักที่ต่อสู้กับเวียดนาม และรณรงค์สร้างความชอบธรรมให้กับ

รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยในเวทีองค์การสหประชาชาติ ขณะเดียวกัน ไทยและจีนได้พยายามร่วมกันกดดันให้เจ้าสีหนุยอมร่วมมือกับเขมรแดงและยอมเป็นผู้นำของเขมรฝ่ายต่อต้าน ซึ่งหากเป้าหมายนี้สำเร็จจะช่วยให้เขมรฝ่ายต่อต้านมีความชอบธรรมเหนือรัฐบาลเอง สัมรินของเวียดนามมากขึ้น เพราะเจ้าสีหนุเป็นที่นิยมในหมู่ชาวกัมพูชา และมีชื่อเสียงในระดับนานาชาติ

ดังที่ได้อภิปรายไว้ ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๗๙-๑๙๘๐ จีนล้มเหลวในการเกลี้ยกล่อมให้เจ้าสีหนุยอมร่วมมือกับเขมรแดง ดังนั้นไทยและอาเซียนจึงเข้ามาับภาระในเรื่องนี้แทนจีน โดยตลอดปลาย ค.ศ. ๑๙๘๑ ไทย และอาเซียนมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องเพื่อหาทางให้เขมรทั้ง ๓ ได้แก่ พุนซินเปกของเจ้าสีหนุ เขมรแดงของพอล พต และเขมรเสรีของซอน ซานน์ ที่คงยังดำเนินการต่อต้านเวียดนามในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำมาพบปะเจรจากัน เพื่อหาความเป็นไปได้สำหรับการจัดตั้งรัฐบาลผสมสามฝ่ายขึ้น

ไทยและอาเซียนมองว่าความเป็นไปได้ที่รัฐบาลผสม ๓ ฝ่ายจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ นั้น ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าเจ้าสีหนุจะยอมร่วมมือกับเขมรแดงหรือไม่ เหตุนี้ไทยและอาเซียนจึงมุ่งการเจรจาไปที่เจ้าสีหนุก่อน ต้นเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๘๑ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการเจรจากับเจ้าสีหนุ พล.อ.อ.สิทธิขอให้พระองค์รับเป็นผู้นำของรัฐบาลผสมฯ และให้ทรงลี้มเรื่องราวที่เคยบาดหมางกันในอดีตเสีย (Chanda 1986 : 390) นอกจากนี้ พล.อ.อ.สิทธิ ยังได้ขู่ว่าจะช่วยเหลือแก่กลุ่มเจ้าสีหนุด้วยหากพระองค์ไม่ยอมร่วมมือกับเขมรแดง หลังการพบปะกันในครั้งนี้ดูเหมือนท่าทีแห่งความคับแค้นใจของเจ้าสีหนุที่มีต่อเขมรแดงจะถูกเก็บไว้ สังเกตได้จากการที่ ๑ เดือนต่อมา เจ้าสีหนุยอมเสด็จไปที่สิงคโปร์ เพื่อแสดงจุดยืนอย่างเป็นทางการร่วมกับผู้นำของเขมรแดงและเขมรเสรี ว่าจะจัดตั้งรัฐบาลผสม ๓ ฝ่ายขึ้น

การที่เจ้าสีหนุมีท่าทีที่จะยอมร่วมมือกับเขมรแดงนั้น เพราะมีเหตุผลสำคัญ ๓ ประการคือ

๑. ความล้มเหลวของพระองค์ในการพยายามดำเนินบทบาทตามแนวทางแรก ซึ่งแม้พระองค์จะจัดตั้งกลุ่มการเมืองของตนขึ้นมาเพื่อเป็นทางเลือกในการรับแรงสนับสนุนจากนานาชาติแล้ว แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับที่เป็นรูปธรรม

๒. ข้อเสนอของไทยและอาเซียน ภายใต้การสนับสนุนจากจีนและสหรัฐฯ คือ

ทางเลือกที่ดีสำหรับการแก้ไขความล้มเหลวของพระองค์ตามข้อหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการที่พระองค์จะได้โอกาสมากขึ้นในการนำเสนอ “ข้อเสนอที่คงเส้นคงวา” และการที่กลุ่มฟุนซินเปกจะได้รับการสนับสนุนด้านการทหารมากขึ้น (Jeldres 2005 : 235-236)

๓. แม้โดยส่วนพระองค์เจ้าสีหนุจะไม่พอพระทัยเขมรแดง แต่เพราะพวกเขารู้ว่าเป็นกองกำลังที่ต่อสู้เพื่อกัมพูชาอย่างแท้จริง ดังนั้นการร่วมมือกับพวกเขาจึงเป็นทางออกที่ดีหากพระองค์ไม่ต้องการเห็นกัมพูชาตกอยู่ภายใต้การยึดครองของต่างชาติตลอดไป

หลังจากเจ้าสีหนุมีท่าทีตอบรับข้อเสนอของไทยและอาเซียน แผนการดำเนินงานขั้นต่อมาของไทยและอาเซียน คือการพยายามจัดให้มีการพบปะและเจรจากันในเบื้องต้นระหว่างฝ่ายเขมรแดงกับฝ่ายเขมรเสรี ซึ่งเขียว สัมพันธ์ ในฐานะผู้แทนของเขมรแดง และซอน ซานน์ ผู้นำของเขมรเสรี ได้พบปะกันที่กรุงเทพมหานคร ในช่วงปลายเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๘๑ ตามคำเชิญของทางการไทย

เหตุที่ไทยและอาเซียนไม่จัดให้มีการพบปะกันอย่างเป็นทางการระหว่างเจ้าสีหนุกับซอน ซานน์ เช่นเดียวกันกับระหว่างเขียว สัมพันธ์ กับซอน ซานน์นั้น นอกจากเพราะการเคยได้พบกันอย่างลับๆ ที่กรุงปารีสตามคำกล่าวของจินดาแล้ว เป็นไปได้ที่ไทยและอาเซียนทราบข้อเท็จจริงอีกประการว่า เจ้าสีหนุกับซอน ซานน์ยังคงมีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอยู่บ้าง เมื่อเทียบกับที่ทั้งสองมีต่อเขมรแดง เพราะซอน ซานน์เคยทำงานให้กับรัฐบาลของเจ้าสีหนุในช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐-๑๙๖๐ มาก่อน

เจ้าสีหนุ เขียว สัมพันธ์ และซอน ซานน์ ได้บินไปที่สิงคโปร์ ในต้นเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๘๑ เพื่อแสดงจุดยืนร่วมกันอย่างเป็นทางการสำหรับการจัดตั้งรัฐบาลผสม ๓ ฝ่าย โดยรายละเอียดด้านกฎเกณฑ์ และการจัดสรรตำแหน่งต่างๆ นั้น จะมีการให้ผู้แทนของแต่ละฝ่ายพิจารณาร่วมกันในการเจรจาครั้งต่อไปที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงกลางเดือนกันยายน ปีเดียวกัน

ตั้งแต่วันที่ ๑๓ กันยายน - ๑๔ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๘๑ ผู้แทนของเขมรฝ่ายต่อต้านทั้ง ๓ ได้ร่วมหารือกันมากถึง ๙ ครั้งในประเด็นว่า รัฐบาลผสม ๓ ฝ่ายจะมีโครงสร้างอย่างไร และขอบเขตของการทำงานร่วมกันจะอยู่แค่ไหน ซึ่งเหตุที่มีการหารือกันมากถึง ๙ ครั้ง เพราะมีข้อขัดแย้งกันระหว่างเขมรแดงและเขมรเสรี

หลังจากไทยและอาเซียนแสดงการหมดความอดทนต่อการเจรจากันของเขมร

ทั้ง ๓ ฝ่าย สิงคโปร์จึงเสนอว่า เมื่อไม่มีความคับหน้าใด ๆ เกิดขึ้น เขมร ๓ ฝ่ายควรร่วมมือกันจัดตั้ง “รัฐบาลผสมแบบหลวม ๆ” (Loose Coalition) โดยหลักการคือ การที่เขมร ๓ ฝ่ายมีเป้าหมายในการต่อสู้เดียวกันนั่นคือเวียดนาม แต่ทุกฝ่ายจะยังคงมีอิสระในตนเอง ทั้งในแง่อำนาจและการดำเนินงานทางการเมือง (สมเกียรติ อ่อนวิมล ๒๕๒๕ : ๓๑-๓๒)

ซอน ซานมีท่าทีตอบรับข้อเสนอของสิงคโปร์ ขณะที่เขมรแดงกลับมีท่าทีปฏิเสธ เพราะเห็นว่าการที่แต่ละฝ่ายยังคงมีอิสระต่อกัน ย่อมทำให้เขมรแดงกลายเป็นเป้าของการกล่าวโจมตีทั้งจากฝ่ายเจ้าสีหนุ และฝ่ายซอน ซานมี ด้านเจ้าสีหนุทรงทราบดีว่าพระองค์อยู่ในสถานะที่ได้เปรียบกว่าฝ่ายอื่น จึงไม่มีท่าทีเรียกร้องอะไร เนื่องจากไทยและอาเซียนได้ขอให้พระองค์มาเป็นผู้นำของรัฐบาลผสมฯ โดยเฉพาะ

การจัดตั้งรัฐบาลผสม ๓ ฝ่าย ไม่มีความคับหน้าใด ๆ ตลอดปลาย ค.ศ. ๑๙๙๑ เพราะความขัดแย้งกันระหว่างเขมรแดงกับเขมรเสรี เหตุนี้ไทยและอาเซียนจึงเพิ่มแรงกดดันแก่เขมรแดงและเขมรเสรีมากขึ้นเพื่อให้ยอมตกลงกัน โดยพูดว่าจะงดให้การสนับสนุนแก่เขมรเสรี และถอนการรับรองรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย ขณะเดียวกันสหรัฐฯ ก็ช่วยไทยและอาเซียนกดดันมากขึ้น โดยเสนอเงื่อนไขว่า สหรัฐฯ จะสนับสนุนเฉพาะรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายอย่างกัมพูชาประชาธิปไตยเท่านั้น ส่วนการเคลื่อนไหวแบบกองโจรถือว่าเป็นพวกนอกกฎหมาย (Chanda 1986 : 391)

นอกเหนือจากเหตุผลเฉพาะกลุ่มที่ต่างฝ่ายต่างถูกกดดันจากจีน ไทย และอาเซียนอย่างหนักแล้ว อีกเหตุผลที่ทำให้เขมรแดง เขมรเสรี และเจ้าสีหนุสามารถร่วมมือกันเพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสม ๓ ฝ่ายได้ในที่สุดคือ เงื่อนไขการจัดสรรตำแหน่งทางการเมืองที่ลงตัวสำหรับทั้ง ๓ ฝ่าย โดยเจ้าสีหนุเป็นประธานาธิบดี ซอน ซานมี เป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนเขียว สัมพันธ์เป็นรองประธานาธิบดี และรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ ครั้นเป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่ายแล้ว เจ้าสีหนุ เขียว สัมพันธ์ และซอน ซานมี จึงลงนามร่วมกันเพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสมฯ อย่างเป็นทางการในปลายเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๒ ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ของมาเลเซีย

จากการอภิปรายที่ผ่านมาจะพบว่า การจัดตั้งรัฐบาลผสม ๓ ฝ่ายในกลาง ค.ศ. ๑๙๙๒ ไม่ได้เป็นความริเริ่มหรือเป็นความปรารถนาของเจ้าสีหนุเลย หากแต่เป็นจีน ไทย อาเซียน และสหรัฐฯ ที่ต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเขมรฝ่ายต่อต้าน

เวียดนาม โดยมียุทธศาสตร์ให้เขมรแดงเป็นกำลังหลักทางการสู้รบ และเจ้าสีหนุเป็นผู้นำที่ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับเขมรฝ่ายต่อต้านว่า เป็นกลุ่มผู้รักชาติที่พยายามต่อสู้เพื่อขับไล่ทหารต่างชาติออกจากแผ่นดินของตน

แม้เจ้าสีหนุจะเป็นประธานาธิบดีของรัฐบาลผสมฯ แต่ดูเหมือนพระองค์จะไม่สบายพระทัยกับตำแหน่งนั้นนัก เพราะไม่มีสิ่งใดที่จะบ่งบอกว่าสามารถกำหนดคกโลกหรืออำนาจของรัฐบาลผสมฯ เลย รัฐบาลนี้เป็นเพียงฉากหน้าที่จัดตั้งขึ้นโดยเจ้าสีหนุเพื่อต้องการสนับสนุนจากนานาชาติมาสู่เขมรแดงเท่านั้น (พวงทอง ภาวครพันธุ์ ๒๕๕๑ : ๑๐๕)

อย่างไรก็ตาม แม้ไม่ใช่รัฐบาลผสมฯ ที่เกิดจากความริเริ่มของพระองค์ตั้งแต่ต้น แต่เจ้าสีหนุก็ได้ใช้สถานะของการเป็นผู้นำรัฐบาลผสมนี้ให้เกิดประโยชน์กับการดำเนินบทบาทตามแนวทางของพระองค์ โดยนอกจากการไปประชุมที่องค์การสหประชาชาติเป็นประจำในฐานะประมุขของกัมพูชาประชาธิปไตยแล้ว ตลอดเวลาที่เจ้าสีหนุเสด็จไปในประเทศต่าง ๆ ระหว่างปลาย ค.ศ. ๑๙๗๒ - กลาง ค.ศ. ๑๙๗๗ พระองค์มักปราศรัยถึง “ข้อเสนอที่คงเส้นคงวา” ทั้ง ๕ ขั้นตอนของพระองค์กับผู้สื่อข่าว และเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลนั้น ๆ อยู่เสมอ ว่าเป็นแนวทางที่ดีและเหมาะสมที่สุดสำหรับการแก้ไขปัญหา กัมพูชา เช่น การปราศรัยต่อที่ประชุมใหญ่สมัชชาสหประชาชาติในวันที่ ๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๗๓ ว่า

การรับรองที่ดีที่สุดว่ารัฐบาลปรองดองแห่งชาติของกัมพูชาประชาธิปไตยจะเป็นรัฐบาลที่มีพลัง คือ หนึ่ง กัมพูชาของเราจะเป็นกลางและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดอย่างเคร่งครัด ประเทศของเราจะเป็นประเทศเป็นกลางในเอเชีย เหมือนอย่างสวิตเซอร์แลนด์และออสเตรียที่เป็นกลางในยุโรป สอง การเลือกตั้งทั่วไปในกัมพูชาจะถูกจัดขึ้น โดยอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การสหประชาชาติ (FUNCINPEC / ANS Kampuchea 1985 : 9)

อาจกล่าวได้ว่า การที่เจ้าสีหนุเน้นปราศรัยถึง “ข้อเสนอที่คงเส้นคงวา” ระหว่างปลาย ค.ศ. ๑๙๗๒ - กลาง ค.ศ. ๑๙๗๗ ไม่ได้ส่งผลให้การแก้ไขปัญหา กัมพูชาคืบหน้านัก เพราะแม้หลัง ค.ศ. ๑๙๗๕ เป็นต้นมา ผู้นำคนใหม่ของสหภาพโซเวียตจะเริ่มมีการปรับท่าทีที่เป็นมิตรต่อคู่ขัดแย้งของตนคือจีน และสหรัฐฯ มากขึ้น แต่ก็ยังถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างคู่ขัดแย้งทั้งสองยังอยู่ในขั้นไม่ปกติ อย่างไรก็ตาม บทบาทของเจ้า

สินุเป็นประโยชน์ในแง่ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างนานาชาติว่า ชาวกัมพูชาได้ประสบกับความทุกข์ยากอย่างไร และนานาชาติจะมีส่วนเยียวยาอย่างไรบ้างกับจำนวนผู้ลี้ภัยสงครามหลายแสนคนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

การมุ่งเจรจากับเขมรฝ่ายเฮง สัมริน

เพื่อให้การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินบทบาทของเจ้าสินุตามหัวข้อนี้มีความชัดเจนขึ้น ผู้เขียนจะได้อภิปรายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นกับสหภาพโซเวียตใน ค.ศ. ๑๙๘๕ ซึ่งจะส่งผลสำคัญต่อการแก้ไขปัญหากัมพูชา

ก่อน ค.ศ. ๑๙๘๕ ลักษณะสำคัญในนโยบายต่างประเทศของสหภาพโซเวียตคือการสร้างแนวร่วมกับประเทศในโลกที่สาม เพื่อต่อต้านอิทธิพลของฝ่ายตะวันตกและจีน ซึ่งในการให้ความช่วยเหลือแก่พันธมิตรเหล่านั้นถือเป็นภาระค่าใช้จ่ายที่สูงอย่างต่อเนื่อง เช่น ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๗๕-๑๙๗๙ สหภาพโซเวียตต้องส่งความช่วยเหลือให้ประเทศต่าง ๆ มากถึง ๓๐ ประเทศ และคิดเป็นมูลค่าสูงถึง ๒๓.๒ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (รังสรรค์ มณีโรจน์ ๒๕๓๔ : ๑๗-๑๘)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนโยบายทั้งภายในและภายนอกของสหภาพโซเวียตได้เกิดขึ้น เมื่อมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorboshev) ได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของสหภาพโซเวียต ในวันที่ ๑๑ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๘๕ เพราะต้องการทุ่มเทให้กับการเร่งแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลของกอร์บาชอฟจึงพยายามที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์ทั้งกับสหรัฐ และจีน และเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย สหภาพโซเวียตจึงยอมถอนทหารออกจากอัฟกานิสถานและมอโกเลีย รวมทั้งได้เข้าไปมีบทบาทเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ ตามเงื่อนไขทั้งของสหรัฐ และจีน (หากสหภาพโซเวียตต้องการปรับปรุงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันกับทั้งสองประเทศ) ดังนั้นปัญหากัมพูชา ซึ่งเป็นปัญหาที่สหภาพโซเวียตได้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย จึงได้รับอันสงสจจากการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศใหม่ของสหภาพโซเวียตโดยตรง

ตลอดต้น ค.ศ. ๑๙๘๕ - ต้น ค.ศ. ๑๙๘๗ กอร์บาชอฟได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนหลายครั้งในความปรารถนาที่จะแสวงหาความร่วมมือกับคู่ขัดแย้งของตน เพื่อให้มีการแก้ไขความตึงเครียดระหว่างกันในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหากัมพูชาในภูมิภาค

อินโดจีน ซึ่งผู้นำสหภาพโซเวียตได้เน้นย้ำหลายครั้งว่าต้องการให้เวียดนามหันไปปรับความสัมพันธ์กับจีน ดังข้อความในสุนทรพจน์ของกอร์บาชอฟในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๘๕ ว่า

การแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นอยู่กับ การปรับปรุงความสัมพันธ์ในระดับปกติระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและ เวียดนาม และ [สหภาพโซเวียต] ปราศรัยให้รัฐสังคมนิยมทั้งสองมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และมีการเจรจาระหว่างประเทศทั้งสองเพื่อนำไปสู่การขจัดความไม่ไว้วางใจระหว่างกัน... (รังสรรค์ มณีโรจน์ ๒๕๓๔ : ๓๘)

อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ กอร์บาชอฟย้ำอยู่เสมอว่าปัญหาก็พหุสาสามารถแก้ไขได้ด้วยวิถีทางการเมือง และสหภาพโซเวียตก็ยอมรับการเข้ามามีบทบาทนำในเรื่องนี้ของสหประชาชาติ ด้วยบทบาทที่เปลี่ยนแปลงเหล่านี้ของสหภาพโซเวียต จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เจ้าสีหนุมั่นใจว่า ถึงเวลาแล้วที่พระองค์จะต้องเปลี่ยนไปดำเนินบทบาทใหม่ต่อปัญหาก็พหุสา

ก่อนที่เจ้าสีหนุจะดำเนินบทบาทใหม่ พระองค์ได้หยั่งท่าทีของฝ่าย จีน ไทย อาเซียน และสหรัฐฯ ก่อน โดยประกาศที่จะลาออกจากตำแหน่งผู้นำของรัฐบาลผสม ๓ ฝ่ายเป็นการชั่วคราว ๑ ปี เริ่มตั้งแต่วันที่ ๗ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๘๗ เหตุผลที่เจ้าสีหนุทรงอ้างคือ กองกำลังของพระองค์ถูกฝ่ายเขมรแดงโจมตี (พิพัฒน์ เรืองนาม ๒๕๓๑ : ๘๗) ส่วนผู้ที่เจ้าสีหนุให้เป็นประมุขแทนชั่วคราวคือ ซอน ชานน์

การที่ความขัดแย้งระหว่างจีนและสหภาพโซเวียต หลัง ค.ศ. ๑๙๘๕ สามารถลดความตึงเครียดลงได้ ทำให้ฝ่ายจีน ไทย อาเซียน และสหรัฐฯ ไม่ได้มีท่าทีที่จะขัดขวางการลาออกในครั้งนี้ของเจ้าสีหนุ เพราะอย่างไรเสีย ผลจากการดำเนินงานของรัฐบาลผสม ๓ ฝ่ายในระยะ ๕ ปีที่ผ่านมา ก็เพียงพอที่จะทำให้พวกเขารู้สึกได้ว่า การต่อสู้ในทางการเมืองของฝ่ายตนกับฝ่ายเวียดนามนั้น มีผลงานเป็นที่น่าพอใจอยู่มาก ที่สำคัญคือการดำเนินบทบาทใหม่ของเจ้าสีหนุไม่ได้กระทบต่อแนวทางของพวกเขาแต่อย่างใด

เมื่อเจ้าสีหนุลาออกชั่วคราวจากตำแหน่งผู้นำของรัฐบาลผสม ๓ ฝ่าย พระองค์ก็มั่นใจมากขึ้น สำหรับการที่จะดำเนินบทบาทตามแนวทางใหม่ เพราะนอกจากฝ่ายจีน ไทย อาเซียน และสหรัฐฯ จะไม่ได้มีท่าทีคัดค้านแล้ว หลังจากพระองค์ลาออกได้เพียง

๒ เดือนเศษ กอริบาขอพักออกมากล่าวตอกล้ำในจุดยืนเดิมของสหภาพโซเวียตต่อปัญหาแกมพูชาอีกครั้งว่า “ปัญหากัมพูชามีความเป็นไปได้ที่จะสามารถแก้ไขด้วยวิถีทางการเมือง โดยเวียดนามได้ประกาศกำหนดวันถอนทหารออกจากกัมพูชาแล้ว...” (รังสรรค์ มณีโรจน์ ๒๕๓๔ : ๔๐)

เมื่อสภาวะการเมืองระหว่างประเทศหลัง ค.ศ. ๑๙๘๕ ถึงต้น ค.ศ. ๑๙๘๗ ถือว่าบรรยากาศที่ตึงเครียดการแก้ไขปัญหากัมพูชาตามแนวทางของเจ้าสีหนุมากขึ้น รวมทั้งการที่ทรงประจักษ์มาก่อนแล้วว่า การขอเจรจากับเวียดนามเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นไม่ได้นั้น ทำให้เจ้าสีหนุไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่านอกจากต้องปรับเปลี่ยนบทบาท คือหันไปเจรจากับฝ่ายเฮง สัมริน

เจ้าสีหนุเริ่มแสดงความปรารถนาที่จะเปิดเจรจากับฝ่ายเฮง สัมรินอย่างจริงจังในต้นเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๘๗ โดยมอบหมายให้เจ้ารณฤทธิ์ ซึ่งเป็นพระโอรส แดงการณแทนว่ายินดีจะเปิดเจรจากับทุกฝ่าย โดยเฉพาะฝ่ายเฮง สัมริน เพื่อให้การแก้ไขปัญหากัมพูชามีความคืบหน้า ขณะเดียวกันฝ่ายเฮง สัมรินก็มีท่าทีตอบรับที่ดีกับข้อเสนอของเจ้าสีหนุและได้แถลงข้อเสนอ ๕ ข้อ ดังนี้ (รังสรรค์ มณีโรจน์ ๒๕๓๔ : ๙๐-๙๑)

๑. เห็นด้วยกับการเจรจาเพื่อความปรองดองในชาติกับเขมรทุกฝ่าย ยกเว้นฝ่ายเขมรแดง รวมทั้งเสนอให้ตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลของตนแก่เจ้าสีหนุด้วย

๒. หากเวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา ความช่วยเหลือจากภายนอกแก่เขมรฝ่ายต่อต้านทั้ง ๓ ก็ควรยุติด้วย

๓. หลังจากเวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา จะมีการจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้น และจะมีการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งการเลือกตั้งทั่วไปจะมีผู้สังเกตการณ์จากนานาชาติเข้าร่วมด้วย

๔. ยินดีเจรจากับไทย เพื่อแก้ไขปัญหาความตึงเครียดระหว่างกัน และพร้อมรับกลับผู้อพยพที่ลี้ภัยสงครามในไทย

๕. เห็นด้วยกับการจัดประชุมระหว่างประเทศเพื่อรับรองการแก้ไขปัญหากัมพูชาโดยวิถีทางการเมือง

เหตุผลที่ฝ่ายเฮง สัมรินต้องยืนข้อเสนอทั้ง ๕ นั้น เพราะหลัง ค.ศ. ๑๙๘๕ เป็นต้นมาเวียดนามมีแผนจะถอนทหารออกจากกัมพูชาแล้ว เพียงแต่ยังไม่มั่นใจใน

เสถียรภาพของรัฐบาลเอง สัมรินว่าจะเข้มแข็งพอต้านทานทหารเขมรแดงไหวหรือไม่ พวกเขาจึงยังไม่กำหนดวันเวลาที่แน่นอนสำหรับการถอนทหาร ดังนั้นการบั่นทอนความเข้มแข็งของเขมรแดง ไม่ว่าจะด้วยวิธีในข้อเสนอนี้ที่ ๑ หรือที่ ๒ ก็จะมีค่าเท่ากับช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับรัฐบาลเอง สัมริน ส่วนการเสนอตำแหน่งในรัฐบาลเอง สัมรินให้กับเจ้าสีหนุ ก็เพื่อดึงเจ้าสีหนุเข้ามาอยู่กับฝ่ายตน ซึ่งนอกจากจะช่วยโคດโคตยเขมรแดงแล้ว ยังช่วยลดความเข้มแข็งและความชอบธรรมของเขมรฝ่ายต่อต้านในสายตาประชาคมโลกด้วย

ภายใต้การประสานงานของอดีตเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่เคยทำงานกับเจ้าสีหนุมาก่อน รวมทั้งการมีรัฐบาลฝรั่งเศสให้ความช่วยเหลือด้านสถานที่ เจ้าสีหนุกับฮุน เซน ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรี ของฝ่ายเฮง สัมริน จึงได้ พบปะกันครั้งแรก ระหว่างวันที่ ๒-๔ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๗๗ ที่โรงแรม Fere-en Tardenois ซึ่งอยู่ชานกรุงปารีส เฮง สัมริน เน้นย้ำที่จะไม่ยอมรับการเข้ามาบีบบังคับของเขมรแดงในกระบวนการปรองดองแห่งชาติอย่างเด็ดขาด ขณะที่เจ้าสีหนุเรียกร้องให้สหภาพโซเวียต เวียดนาม และจีน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการแก้ไขปัญหากัมพูชาอย่างจริงจัง (รังสรรค์ มณีโรจน์ ๒๕๓๔ : ๙๑-๙๒) และยังไม่ยอมรับข้อเสนอนี้ที่ตัดเขมรแดงออกจากการเจรจาในเรื่องใด ๆ รวมทั้งปฏิเสธตำแหน่งในรัฐบาลเอง สัมริน

การที่เจ้าสีหนุไม่ยอมรับในข้อเสนองานทั้งสองนั้น เพราะต้องการให้ทุกกลุ่มการเมืองของกัมพูชาได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหากัมพูชา รวมทั้งพระองค์จะกลับไปมีตำแหน่งทางการเมืองในกัมพูชาก็ต่อเมื่อมีเขมรทั้ง ๔ ฝ่ายเข้าร่วมในรัฐบาลผสมดังกล่าว และแม้การเจรจากันครั้งแรกระหว่างเจ้าสีหนุกับฮุน เซนจะไม่มีผลสำเร็จใดๆ ที่เป็นรูปธรรม แต่ทั้งสองก็เห็นพ้องร่วมกันว่า ปัญหากัมพูชาควรจะถูกแก้ไขด้วยวิถีทางการเมือง และจะมีการพบปะกันอีกครั้งในต้น ค.ศ. ๑๙๘๘

การเจรจากัน **ครั้งที่สอง** ระหว่างเจ้าสีหนุกับฮุน เซน มีขึ้นที่กรุงปารีส ในปลายเดือนมกราคม ค.ศ. ๑๙๘๘ ซึ่งผลของการเจรจาในครั้งนี้ก็ไม่ได้มีความคืบหน้าเหมือนกับครั้งแรก เพราะคราวนี้ฮุน เซนไม่อาจยอมรับข้อเสนองานทางการเมืองของเจ้าสีหนุทั้ง ๓ ข้อได้ นั่นคือ (มานะ มาลาเพชร ๒๕๓๒ : ๑๒๘)

๑. เวียดนามควรมีการกำหนดเวลาที่แน่นอนสำหรับการถอนทหาร
๒. หากเวียดนามถอนทหารแล้ว ควรมีกองกำลังสันติภาพนานาชาติเข้ามาใน

กัมพูชา

๓. ครอบงำรัฐบาลเอง สัมรินก่อนมีการเลือกตั้งทั่วไปเกิดขึ้นในกัมพูชา

อาเซียนเป็นอีกฝ่ายที่มีบทบาทหลักในการสนับสนุนกระบวนการสร้างความปรองดองขึ้นในกัมพูชา โดยเสนอให้เขมร ๔ ฝ่ายได้มีการพบปะและเจรจากันที่กรุงจาการ์ตาของอินโดนีเซีย ในปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๘ โดยเรียกการประชุมครั้งนี้ว่า “Jakarta Informal Meeting” หรือ JIM 1 แม้การประชุม JIM 1 ของเขมร ๔ ฝ่ายจะไม่ปรากฏผลสำเร็จใด ๆ เพราะการขัดแย้งกันทางความเห็นระหว่างฮุน เซน กับ เขียว สัมพัน อย่างไรก็ตาม การประชุม JIM 1 ยังมีนัยทางการเมืองที่มากกว่านั้น นั่นคือการประชุมครั้งนี้ถือเป็นการยอมเจรจากันครั้งแรกระหว่างเขมร ๔ ฝ่าย โดยในการประชุม JIM 1 ที่อินโดนีเซีย เจ้าสีหนุทรงมอบให้เจ้ารณฤทธิ์เป็นผู้แทนของกลุ่มฟุนซินเปกเข้าร่วมในการประชุม แต่ที่พระองค์ยังคงเสด็จไปอินโดนีเซีย นั้น เพราะต้องการหารือกับฮุน เซนในเรื่องวันและเวลาสำหรับการเจรจากันในครั้งต่อไปคือครั้งที่สาม และทั้งสองก็ประกาศที่จะพบปะเพื่อเจรจากันในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๙๘ ที่กรุงปารีส

การเจรจากัน **ครั้งที่สาม** ระหว่างเจ้าสีหนุกับฮุน เซน เกิดขึ้นที่กรุงปารีส ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๙๘ และยังคงไม่มีความคืบหน้าใด ๆ เพราะต่างฝ่ายต่างก็ยังคงยึดถือในข้อเสนอของฝ่ายตนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามเจ้าสีหนุยังคงมุ่งมั่นกับการเจรจากับฮุน เซนต่อไป โดยเสนอเงื่อนไขใหม่ คือ ก่อนการเลือกตั้งทั่วไป จะมีการยุบทั้งรัฐบาลผสมกัมพูชาประชาธิปไตย และรัฐบาลเอง สัมริน ทั้งนี้เจ้าสีหนุหวังว่าข้อเสนอที่เพิ่มเติมเข้าไปใหม่จะช่วยให้ฮุน เซนคลายความวิตกเกี่ยวกับการกลับมาของเขมรแดง แล้วสามารถยอมรับข้อเสนอของพระองค์ได้ในที่สุด แต่ฮุน เซนก็ปฏิเสธอีก

การที่ฮุน เซน ปฏิเสธข้อเสนอของเจ้าสีหนุ ยังผลให้การจัดประชุม JIM 2 ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๙๙ ประสบกับอุปสรรคจนเกือบจะไม่สามารถนำไปสู่การจัดประชุมได้ ทั้งนี้เพราะเจ้าสีหนุแสดงความไม่พอใจพระทัยต่อการปฏิเสธของฮุน เซน ด้วยการประกาศว่า จะไม่เข้าร่วมกับการประชุม JIM 2 หากฮุน เซน ไม่ยอมรับข้อเสนอของพระองค์ก่อน อย่างไรก็ตาม เพื่อไม่ให้เกิดการแก้ไขปัญหากัมพูชาเกิดภาวะชะงักงัน เจ้าสีหนุจึงส่งเจ้ารณฤทธิ์เข้าร่วมประชุม JIM 2 ในที่สุด การประชุมครั้งนี้ ก็ไม่ได้มีผลคืบหน้าที่สำคัญใดๆ เกิดขึ้น เพราะเขมรฝ่ายต่อต้านและเขมรฝ่ายเอง สัมริน ก็ยังคงมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันอยู่เช่นเดิม แต่สิ่งที่ปรากฏชัดประการ

หนึ่งคือ ผู้นำของเขมรฝ่ายต่อต้านอีกสองกลุ่มอันประกอบด้วยเขมรแดง และเขมรเสรีมีท่าทีที่สอดคล้องกับข้อเสนอของเจ้าสีหนุมากขึ้น โดยก่อนหน้าการประชุม JIM 2 ไม่ถึง 2 อาทิตย์ พวกเขาได้ไปกำหนดท่าทีอย่างเป็นทางการร่วมกันที่กรุงปักกิ่ง ว่าเห็นด้วยกับข้อเสนอของเจ้าสีหนุ

การเจรจากัน **ครั้งที่สี่** ระหว่างเจ้าสีหนุและฮุน เซนมีขึ้นในต้นเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๘๙ ที่กรุงจาร์กาตาของอินโดนีเซีย ซึ่งไม่น่าแปลกใจที่ปรากฏว่า การเจรจาในครั้งนี้ไม่มีความคืบหน้าใด ๆ เกิดขึ้นเหมือนครั้งที่ผ่าน ๆ มา แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือการที่ฮุน เซนพยายามดึงเจ้าสีหนุมาอยู่กับฝ่ายตนอีกครั้ง โดยเสนอตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาลเฮง สัมรินให้กับพระองค์ ซึ่งเจ้าสีหนุก็ปฏิเสธข้อเสนอนี้ไปอีกครั้ง อย่างไรก็ตามแม้ไม่มีความคืบหน้าใด ๆ เกิดขึ้น แต่เจ้าสีหนุและฮุน เซนยังคงยืนยันร่วมกันที่จะพบปะและเจรจากันในครั้งต่อไปที่กรุงปารีส โดยครั้งต่อไปจะมีฝ่ายเขมรแดง และเขมรเสรีเข้าร่วมเจรจาด้วย

ในการเจรจากัน **ครั้งที่ห้า** ระหว่างเจ้าสีหนุและฮุน เซนมีขึ้นที่กรุงปารีสในปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๘๙ ซึ่งเป็นช่วงก่อนหน้าการจัดประชุมระดับนานาชาติว่าด้วยปัญหาแกมพูชาเพียงไม่กี่วัน และนี่เป็นอีกครั้งที่เขมรฝ่ายต่อต้านและเขมรเฮง สัมรินมีความขัดแย้งกันในประเด็นสำคัญๆ สำหรับการแก้ไขปัญหาแกมพูชาจนไม่สามารถตกลงกันในเรื่องใด ๆ ได้อีกเช่นเคย

ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๘๙ เป็นต้นมา องค์การสหประชาชาติได้เข้ามามีบทบาทในฐานะเป็นตัวกลางสำหรับการแก้ไขปัญหาแกมพูชาอย่างเต็มที่ เมื่อสหภาพโซเวียตและจีน ซึ่งเป็นสมาชิกถาวรขององค์การนี้สามารถปรับความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดกันได้ และเห็นพ้องร่วมกันที่จะแก้ไขปัญหาด้วยวิถีทางการเมือง เหตุนี้สหประชาชาติจึงเข้ามีบทบาทอย่างชัดเจนตั้งแต่การประชุมระดับนานาชาติว่าด้วยปัญหาแกมพูชาที่กรุงปารีส (The Paris International Conference on Cambodia - PICC) ในปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๘๙

การจัดประชุมระดับนานาชาติว่าด้วยปัญหาแกมพูชาที่กรุงปารีส ระหว่างวันที่ ๓๐ กรกฎาคม - ๑ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๘๙ ถือว่าเป็นการประชุมที่มีรายละเอียดและขั้นตอนของการแก้ไขปัญหาแกมพูชาที่ชัดเจนมากกว่าการประชุมในครั้งใด ๆ เพราะมีฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาแกมพูชาเข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียงถึง

๑๙ ประเทศ ที่สำคัญคือมีเลขาธิการองค์การสหประชาชาติเข้าร่วมเป็นตัวแทนในการประชุมด้วย (วัชรินทร์ ยงศิริ ๒๕๓๓ : ๑๒๘) การมีชาติมหาอำนาจสองฝ่ายคือจีนฝ่ายหนึ่ง และสหภาพโซเวียตฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเคยขัดแย้งกันให้ความสำคัญและร่วมมือสำหรับการประชุมในครั้งนี้ ยังผลให้ที่ประชุมสามารถกำหนดข้อตกลงร่วมกันได้ โดยจะมีการตั้งคณะกรรมการระหว่างประเทศขึ้นมา ๔ ชุด ซึ่งแต่ละชุดจะทำหน้าที่เพื่อแก้ไขปัญหาที่พวกราชวงศ์ต่างออกใบ

ในที่ประชุมระดับนานาชาติว่าด้วยปัญหาที่กรุงปารีส ระหว่างวันที่ ๓๐ กรกฎาคม - ๑ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๘๙ เจ้าสีหนุไม่ได้มีบทบาทที่สำคัญมากนัก เพราะข้อตกลงที่เกิดขึ้นได้ ก็เพราะชาติมหาอำนาจและประเทศอื่นๆ ที่เข้าร่วมประชุมให้ความเห็นชอบและสนับสนุน ส่วนการที่เจ้าสีหนุถูกเลือกเพื่อให้เป็นผู้นำของกระบวนการปรองดองในกัมพูชาที่จะเกิดขึ้นนั้น ไม่ใช่เพราะประเทศในที่ประชุมฯ ขึ้นชื่อบการดำเนินบทบาทของเจ้าสีหนุในหลายปีที่ผ่านมา แต่เป็นเพราะพวกเขาไม่มีตัวเลือกอื่นที่พอจะยอมรับได้

ดูเหมือนผลจากการประชุมระดับนานาชาติว่าด้วยปัญหาที่กรุงปารีสจะช่วยให้ปัญหาที่กัมพูชายุติลงได้ แต่จริง ๆ แล้วรายละเอียดในข้อตกลงที่จะถูกนำไปสู่การปฏิบัติยังไม่สามารถกระทำได้ เพราะนอกจากเวียดนามยังไม่ถอนทหารออกจากกัมพูชาแล้ว เขมรก็ฝ่ายซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติตามข้อตกลงโดยตรงยังคงมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันอยู่ โดยเฉพาะฝ่ายเจ้าสีหนุกับฝ่ายฮุน เซน ฝ่ายเจ้าสีหนุยึดมั่นกับข้อเสนอที่จะให้ล้มเลิกทั้งรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยและรัฐบาลเฮง สัมริน แล้วจัดตั้งรัฐบาลปรองดองแห่งชาติที่ประกอบด้วยตัวแทนของเขมร ๔ ฝ่ายขึ้นก่อนการเลือกตั้งทั่วไป ขณะที่ฝ่ายฮุน เซน กลับปฏิเสธในข้อเสนอนี้เพราะเขายืนยันที่จะให้รัฐบาลเฮง สัมรินบริหารกัมพูชาต่อไป จนกว่าการเลือกตั้งทั่วไปจะเสร็จสิ้น และเสนอให้มีสภาสูงสุดที่ประกอบด้วยตัวแทนของเขมร ๔ ฝ่ายทำหน้าที่แทนรัฐบาลปรองดองแห่งชาติตามข้อเสนอของเจ้าสีหนุ

ดังที่ผู้เขียนเคยอธิบายมาก่อนหน้านี้ว่า เวียดนามมีแผนจะถอนทหารออกจากกัมพูชาตั้งแต่ช่วงหลัง ค.ศ. ๑๙๘๕ แต่ที่ยังไม่กำหนดเวลาแน่นอนเพราะรัฐบาลเฮง สัมรินยังไม่มีเสถียรภาพเพียงพอที่จะต้านทานเขมรแดงได้โดยลำพัง อย่างไรก็ตาม ในครั้งหลังของ ค.ศ. ๑๙๘๙ นอกจากเพราะเวียดนามมั่นใจในเสถียรภาพของรัฐบาลเฮง สัมรินมากขึ้นแล้ว การปรับลดความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องของสหภาพ

ไซเวียต ได้กลายเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เวียดนามต้องยอมถอนทหารชุดสุดท้ายออกจากกัมพูชาในปลายเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๙๗๙ (แซนด์เลอร์ ๒๕๔๖ : ๓๗๑-๓๗๒)

การที่เวียดนามถอนทหารชุดสุดท้ายออกจากกัมพูชา เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ช่วยให้การแก้ไขปัญหากัมพูชามีความคืบหน้ามากขึ้น จากที่ทั้งฝ่ายเจ้าสีหนุและฮุนเซนต่างก็มีเงื่อนไขที่ต่างฝ่ายต่างยากที่จะประนีประนอมกัน แต่เมื่อเวียดนามถอนทหารทั้งหมดออกจากกัมพูชา การตกลงในเรื่องใด ๆ ระหว่างทั้งสองฝ่ายก็มีความเป็นไปได้มากขึ้น เพราะการที่ฮุนเซนไม่มีกองทัพเวียดนามหนุนหลังเหมือนเดิม ทำให้ท่าทีที่แข็งกร้าวของเขาลดลงเป็นอย่างมาก

ในการเจรจากันระหว่างเจ้าสีหนุและฮุนเซน เชนตลอดห้าครั้งที่ผ่านมา แม้จะดูไม่มีความสำเร็จใด ๆ ที่เป็นรูปธรรม แต่การพบปะและเจรจากันอย่างต่อเนื่องระหว่างทั้งสองฝ่ายก็เกิดประโยชน์ในแง่ที่เป็นช่องทางหนึ่ง ซึ่งทั้งสองฝ่ายสามารถสื่อสารถึงกันได้โดยตรง ช่องทางของการเจรจานี้เริ่มให้ผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม เมื่อไทยเป็นผู้ประสานให้ทั้งสองฝ่ายร่วมหารือกันเป็น *ครั้งที่หก* ที่กรุงเทพมหานครในวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๙๐ โดยประเด็นสำคัญของการหารือคือการหาทางร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหา กัมพูชา ในการพบปะกันครั้งนี้ทั้งเจ้าสีหนุและฮุนเซน มีท่าทีที่ผ่อนปรนและประนีประนอมต่อกันมากขึ้น นั่นเป็นเพราะการที่เจ้าสีหนุและฮุนเซน ยอมถอยคนละก้าว เพื่อยอมรับในเงื่อนไขของกันและกัน กล่าวคือฝ่ายเจ้าสีหนุยอมรับแผนการจัดตั้งสภาสูงสุดแห่งชาติของฮุนเซน (แทนที่จะเป็นการจัดตั้งรัฐบาลปรองดองแห่งชาติตามที่พระองค์เสนอตั้งแต่ต้น) ฝ่ายฮุนเซน ก็หันมายอมรับบทบาทของสหประชาชาติในการเข้ามาแก้ไขปัญหา กัมพูชามากขึ้น

ผลการเจรจาระหว่างเจ้าสีหนุและฮุนเซน ที่กรุงเทพมหานครในวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ เป็นเหมือนร่างของสาระสำคัญที่เกิดจากการประชุม JIM 3 ในระหว่างวันที่ ๒๖-๒๘ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๙๐ ทั้งนี้เพราะการประชุม JIM 3 ที่กรุงจาการ์ตา เชมรสี่ฝ่ายต่างเห็นพ้องร่วมกันในหลักการกว้าง ๆ ทั้งเรื่องการจัดตั้งสภาสูงสุดแห่งชาติของกัมพูชา และการจัดตั้งคณะบริหารชั่วคราวขึ้นในกัมพูชาภายใต้การดูแลขององค์การสหประชาชาติ อย่างไรก็ตาม เชมรสี่ฝ่ายยังคงมีข้อขัดแย้งระหว่างกันในประเด็นที่ว่าแต่ละฝ่ายควรจะมีสมาชิกในสภาสูงสุดแห่งชาติของกัมพูชาได้ฝ่ายละกี่คน และข้อตกลงหยุดยิงระหว่างเชมร ๔ ฝ่ายจะมีรายละเอียดและขั้นตอนอย่างไร

หลังเสร็จสิ้นการประชุม JIM 3 ไม่กี่เดือน ไทยและญี่ปุ่นได้มีการเคลื่อนไหวร่วมกันเพื่อให้การแก้ไขปัญหาก็พบปะและเจรจากันเป็น **ครั้งที่เจ็ด** แต่เพื่อให้เขมรอีกสองฝ่ายคือเขมรเสรี และเขมรแดงได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ไทยจึงประสานอีกสองฝ่ายที่เหลือให้เข้าร่วมประชุมด้วย โดยไทยรับหน้าที่เบื้องต้นในการเจรจากับเขมรฝ่ายต่างๆ เพื่อให้พวกเขายอมเข้าร่วมโต๊ะเจรจา ส่วนญี่ปุ่นรับหน้าที่ในการจัดประชุม จากความพยายามของไทยและญี่ปุ่นยังผลให้เขมร ๔ ฝ่ายได้พบปะและเจรจากันอีกครั้งที่กรุงโตเกียวของญี่ปุ่น ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๐

แม้ในเบื้องต้นผู้แทนของเขมร ๔ ฝ่ายจะได้เดินทางไปร่วมเจรจากันที่กรุงโตเกียวตามการประชุมของไทยและญี่ปุ่น แต่ที่เป็นปัญหาใหม่คือ การที่เขี้ยว สัมพันธ์ซึ่งเป็นผู้แทนของเขมรแดงปฏิเสธที่จะเข้าร่วมประชุมกับเขมรอีก ๓ ฝ่าย เพราะเขามองว่าการเจรจาครั้งนี้ไม่ใช่การเจรจาระหว่างเขมร ๔ ฝ่าย แต่เป็นแค่การเจรจาระหว่างเจ้าสีหนุกับฮุน เซน เพราะฮุน ซานนี่ก็ดี เขาก็ดีเป็นเพียงส่วนประกอบของการประชุมเท่านั้น อย่างไรก็ตามแม้จะมีปัญหาเกิดขึ้น แต่การจัดเจรจาก็ยังคงดำเนินต่อไป โดยสาระสำคัญของการเจรจาคือ

๑. ควรมีการตกลงหยุดยิงระหว่างฝ่ายต่าง ๆ
 ๒. ควรมีการจัดประชุมระหว่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาก็พบปะขึ้นที่กรุงปารีสอีกครั้ง
 ๓. ควรมีการจัดตั้งสภาสูงสุดแห่งชาติของกัมพูชา โดยจำนวนสมาชิกนั้น ฝ่ายเฮง สัมรินจะมี ๖ คน ส่วนฝ่ายเขมรต่อต้านจะมี ๖ คนเช่นกัน
- เมื่อผลการเจรจาปรากฏออกมาในลักษณะข้างต้น เขี้ยว สัมพันธ์ไม่พอใจอย่างยิ่ง เพราะเขมรฝ่ายต่อต้านทั้ง ๓ สามารถมีสมาชิกในสภาสูงสุดแห่งชาติได้เพียงฝ่ายละ ๒ คน ขณะที่ฝ่ายเฮง สัมรินฝ่ายเดียวมีได้ถึง ๖ คน (สุณัย ผาสุก ๒๕๔๐ : ๖๒-๖๓) ขณะเดียวกันจีนซึ่งเป็นผู้สนับสนุนเขมรแดงมาโดยตลอด มองว่าการเจรจากันระหว่างเจ้าสีหนุและฮุน เซนที่กรุงโตเกียวในเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๐ ไม่ช่วยสร้างความคืบหน้าใดๆ ต่อการแก้ไขปัญหาก็พบปะเลย เพราะแถลงการณ์ที่ออกมานั้นไม่ได้ถูกลงนามโดยเขมร ๔ ฝ่าย แต่มีเพียงเจ้าสีหนุและฮุน เซนเท่านั้น ขณะเดียวกันฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดเจรจา คือไทยและญี่ปุ่นกลับเห็นว่า การจัดเจรจาดังนี้สร้างความคืบหน้าที่ดี

ต่อการแก้ไขปัญหาก็มี เพราะทำให้มีการลงนามหยุดยิงระหว่างฝ่ายเจ้าสีหนุ และ ฮุนเซน

เมื่อการเจรจาระหว่างเจ้าสีหนุและฮุนเซนที่กรุงโตเกียว ไม่เป็นที่ยอมรับทั้งจาก จีนและเขมรแดง อินโดนีเซียและฝรั่งเศสซึ่งเคยร่วมกันจัดประชุมระดับนานาชาติว่าด้วย ปัญหาก็มีพวมาก่อน จึงร่วมมือกันอีกครั้งเพื่อประสานให้เขมร ๔ ฝ่าย รวมทั้งฝ่าย อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมเจรจากันที่กรุงจาการ์ตา ในระหว่างวันที่ ๙-๑๐ กันยายน ค.ศ. ๑๙๙๐ ซึ่งผลการประชุมปรากฏว่าฝ่ายต่างๆ สามารถโน้มน้าวให้เขมร ๔ ฝ่ายยอม เห็นชอบร่วมกันในขั้นสุดท้ายสำหรับการจัดตั้งสภาสูงสุดแห่งชาติของกัมพูชา รวมทั้ง เห็นชอบกับการขอการแก้ไขปัญหาก็มีพวมาก่อนที่ร่างขึ้นโดยสมาชิกถาวรคณะมนตรีความ มั่นคงแห่งสหประชาชาติ (ในครั้งที่ประชุมร่วมกันในวันที่ ๒๗-๒๘ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๙๐) ซึ่งมีประเด็นสำคัญอยู่ที่การให้องค์การสหประชาชาติเข้ามามีบทบาทต่อการ แก้ไขปัญหาก็มีพวมาก่อนอย่างเต็มที่ ทั้งในเรื่องการจัดการเลือกตั้ง การควบคุมทางการทหาร ต่อกัมพูชาฝ่ายต่าง ๆ การฟื้นฟูกัมพูชา การให้นานาชาติรับรองเอกราชและความ เป็นกลางของกัมพูชา (วัชรินทร์ ยงศิริ ๒๕๓๔ : ๑๓๖)

หลังจากเขมร ๔ ฝ่ายเห็นชอบร่วมกันอย่างเป็นทางการสำหรับการจัดตั้งสภา สูงสุดแห่งชาติของกัมพูชา พวกเขาก็นัดหมายกันว่าจะจัดประชุมสภาสูงสุดแห่งชาติ ครั้งแรกที่กรุงเทพมหานคร ในวันที่ ๑๗ กันยายน ค.ศ. ๑๙๙๐ ซึ่งผลการประชุมปรากฏว่า เขมร ๔ ฝ่ายไม่สามารถตกลงกันในเรื่องใด ๆ ได้เลย เพราะพวกเขามีความเห็นที่แตกแยก ออกเป็น ๒ ฝ่ายเกี่ยวกับเรื่องตำแหน่งประธานสภาสูงสุดแห่งชาติ โดยเขมรฝ่ายต่อต้าน ทั้ง ๓ สนับสนุนเจ้าสีหนุ ขณะที่ฝ่ายเฮง สัมรินกลับไม่เห็นด้วย โดยพวกเขามองว่าการ มีเจ้าสีหนุเป็นประธานฯ จะทำให้ฝ่ายตนเสียเปรียบในเรื่องการลงมติ อย่างไรก็ตาม แม้ ฝ่ายเฮง สัมรินจะคัดค้านการก้าวขึ้นเป็นประธานสภาสูงสุดของเจ้าสีหนุ แต่พวกเขาก็ เสนอทางเลือกให้แก่เขมรฝ่ายต่อต้านว่า หากเจ้าสีหนุจะเป็นประธานฯ ฝ่ายพวกเขาก็ ต้องสามารถมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นได้ ๑ คนโดยมีตำแหน่งเป็นรองประธานฯ

ระหว่างวันที่ ๒-๔ เดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๑ ฝรั่งเศสและอินโดนีเซียเป็น เจ้าภาพร่วมกันในการจัดประชุมระหว่างเขมร ๔ ฝ่ายที่กรุงจาการ์ตา ประเด็นสำคัญ ของการประชุมคือ การคัดเลือกผู้ที่จะดำรงตำแหน่งประธานสภาสูงสุดแห่งชาติของ กัมพูชา การประชุมครั้งนี้เจ้าสีหนุไม่ได้เข้าร่วมประชุม เพราะพระองค์เสด็จไปในฐานะ

ผู้สังเกตการณ์ ที่สำคัญคือพระองค์ต้องการเสด็จไปเจรจानอกรอบกับฮุน เซนเป็นครั้งที่แปด

หลังจากตัวแทนของเขมร ๔ ฝ่ายเสร็จสิ้นการประชุมในวันที่ ๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๑ เจ้าสีหนุกับฮุน เซนก็เปิดเจรจากันต่อเป็น **ครั้งที่แปด** ซึ่งชื่อน่าสังเกตในการเจรจาครั้งนี้คือ ทั้งสองฝ่ายมีท่าทีที่ประนีประนอมต่อกันเหมือนกับการเจรจากันในครั้งที่หกและเจ็ด เจ้าสีหนุเสนอว่าฝ่ายต่าง ๆ ควรขยายเวลาการหยุดยิงออกไปจนกว่าจะมีการลงนามในข้อตกลงสันติภาพ รวมทั้งต่างชาติควรยุติการส่งอาวุธให้กับเขมรฝ่ายต่าง ๆ จากประเด็นที่เจ้าสีหนุเสนอจะพบว่าเป็นประเด็นที่ฝ่ายฮุน เซนพยายามเรียกร้องมาตลอด

เมื่อเจ้าสีหนุมีท่าทีผ่อนปรนและประนีประนอมแก่ฝ่ายตน ฮุน เซนจึงยื่นไม่ตรีตอบด้วยการเสนอว่า ยินดีให้เจ้าสีหนุเป็นประธานสภาสูงสุดแห่งชาติ ส่วนเขาจะเป็นรองประธานฯ รวมทั้งฝ่ายเขาจะต้องมีสมาชิกสภาสูงสุดเพิ่มขึ้นได้อีก ๑ คน ส่วนเขมรแดงแม้พวกเขาไม่ได้มีส่วนในการเจรจาระหว่างเจ้าสีหนุและฮุน เซน แต่ในฐานะที่พวกเขาเป็นผู้มีส่วนในการแก้ไขปัญหากัมพูชาด้วย พวกเขาจึงแสดงออกอย่างชัดเจนว่าไม่เห็นด้วยกับการขยายเวลาการหยุดยิง เพราะมองว่าฝ่ายเฮง สัมรินไม่จริงจังกับการแก้ไขปัญหากัมพูชา ทั้งที่การประชุมระหว่างเขมร ๔ ฝ่ายที่กรุงจาการ์ตาจะบรรลุข้อตกลงต่าง ๆ ได้อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องขยายเวลาการหยุดยิง แต่ขณะเดียวกัน พวกเขาเห็นด้วยกับการให้เจ้าสีหนุเป็นประธานสภาสูงสุด แต่ไม่เห็นด้วยกับการที่จะให้ฮุน เซนเป็นรองประธานฯ เพราะการเจรจากันในวันที่ ๙-๑๐ กันยายน ค.ศ. ๑๙๙๐ เขมร ๔ ฝ่ายไม่ได้ตกลงกันว่าจะให้มีตำแหน่งรองประธานฯ แต่อย่างใด

ส่วนเจ้าสีหนุดูเหมือนพระองค์จะมีท่าทีตอบรับที่ดีสำหรับข้อเสนอของฮุน เซน เพราะภายหลังจากการประชุมระหว่างเขมร ๔ ฝ่ายที่กรุงจาการ์ตาเสร็จสิ้นไม่กี่วัน พระองค์ก็แถลงว่ายินดีจะเข้าเป็นสมาชิกสภาสูงสุดเพื่อเป็นสะพานเชื่อมเขมรฝ่ายต่าง ๆ อันจะทำให้กระบวนการปรองดองในชาติเดินหน้าต่อไป (วัชรินทร์ ยงศิริ ๒๕๓๕ : ๑๑๖) สำหรับวิธีการในการเข้าเป็นสมาชิกสภาสูงสุดนั้น เจ้าสีหนุให้นายเจา เซน โกซอล (Chao Sen Kosol) ซึ่งเป็นสมาชิกหนึ่งในสองที่เป็นตัวแทนของฝ่ายฟุนซินเปกในสภาสูงสุดลาออก ทั้งนี้ก็เพื่อเปิดทางให้พระองค์ได้เข้าเป็นสมาชิกแทน โดยการกระทำเช่นนี้จะทำให้พระองค์สามารถเป็นประธานสภาสูงสุดได้ โดยที่ฝ่ายเฮง สัมรินไม่ต้องเพิ่ม

สมาชิกขึ้นมาอีก ๑ คน รวมทั้งขุน เชนเองก็ไม่ต้องเป็นรองประธานฯ อันจะเป็นการหลีกเลี่ยงจากข้อขัดแย้งกันระหว่างเขมรแดงและขุน เชนที่ดีที่สุด

แม้ทุกฝ่ายจะยอมรับการเป็นประธานสภาสูงสุดของเจ้าสีหนุแล้ว แต่ในการประชุมสภาสูงสุดของเขมร ๔ ฝ่ายที่พ่ายแพ้ในวันที่ ๒๔-๒๖ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๑ เจ้าสีหนุยังทำหน้าที่เป็นเพียงประธานการประชุมเท่านั้น ไม่ใช้ทำหน้าที่ในฐานะประธานสภาสูงสุดอย่างเป็นทางการ ซึ่งกว่าที่ประชุมสภาสูงสุดของเขมร ๔ ฝ่ายจะมีมติรับรองอย่างเป็นทางการก็ต่อเมื่อมีการประชุมที่กรุงปักกิ่งในวันที่ ๑๖-๑๗ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๑ โดยนอกจากที่ประชุมสภาสูงสุดของเขมร ๔ ฝ่ายจะมีมติรับรองตำแหน่งเจ้าสีหนุดังกล่าวแล้ว ที่ประชุมยังมีมติสำคัญอีกมตินึงคือ ให้เจ้าสีหนุส่งสาส์นถึงเลขาธิการองค์การสหประชาชาติเพื่อให้องค์การนี้จัดส่งคณะทำงานเข้าไปในกัมพูชา เพื่อประเมินรูปแบบและรายละเอียดสำหรับควบคุมการหยุดยิงระหว่างเขมร ๔ ฝ่าย และเพื่อตรวจสอบการยุติความช่วยเหลือด้านการทหารจากภายนอก (วัชรินทร์ ยงศิริ ๒๕๓๕ : ๑๑๙)

ภายหลังการประชุมสภาสูงสุดของเขมร ๔ ฝ่ายที่กรุงปักกิ่งเสร็จสิ้น และเจ้าสีหนุได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะประธานสภาสูงสุดแห่งชาติอย่างเป็นทางการแล้ว ฝรั่งเศสและอินโดนีเซีย จึงได้เชิญคณะกรรมการประสานงานที่เป็นตัวแทนของชาติต่าง ๆ จำนวน ๑๙ ชาติ ร่วมหารือกันในวันที่ ๒๑-๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๑ เพื่อเตรียมการสำหรับการลงนามในข้อตกลงสันติภาพที่จะจัดขึ้นในวันที่ ๒๓ ตุลาคม ปีเดียวกัน

การจัดประชุมระดับนานาชาติว่าด้วยปัญหากัมพูชาในวันที่ ๒๓ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๑ เป็นการประชุมครั้งประวัติศาสตร์สำหรับการแก้ไขปัญหา กัมพูชา เพราะมีผู้แทนในระดับรัฐมนตรีต่างประเทศของทั้ง ๑๙ ชาติ^๔ (รวมถึงเขมร ๔ ฝ่าย) เข้าร่วมประชุมและลงนามในข้อตกลงสันติภาพอย่างพร้อมเพรียง โดยสาระสำคัญของข้อตกลงสันติภาพประกอบด้วย (วัชรินทร์ ยงศิริ ๒๕๓๕ : ๑๒๒-๑๒๓)

^๔ คณะกรรมการประสานงานที่เป็นตัวแทนของชาติต่าง ๆ จำนวน ๑๙ ชาติคือ สหรัฐฯ สหภาพโซเวียต จีน ฝรั่งเศส อังกฤษ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น อินเดีย บรูไน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ ไทย กัมพูชา ลาว เวียดนาม แคนาดา และยูโกสลาเวีย ส่วนเลขาธิการองค์การสหประชาชาตินั้น ไม่ถูกนับเข้าไปด้วย

๑. ทุกชาติ/ทุกฝ่าย ยืนยันว่าจะช่วยแก้ไขปัญหากัมพูชาด้วยวิถีทางการเมืองอย่างสมบูรณ์

๒. การกำหนดอำนาจและหน้าที่ของอันแทค (UNTAC) ซึ่งเป็นองค์กรที่เข้าไปแก้ไขปัญหากัมพูชา ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมการหยุดยิง การตรวจสอบการยุติความช่วยเหลือด้านการทหารจากภายนอก และการดูแลการเลือกตั้ง

๓. ข้อตกลงร่วมกันในการรับรองอธิปไตย เอกราช บูรณภาพทางดินแดน ความเป็นกลาง และความเป็นเอกภาพแห่งชาติของกัมพูชา

๔. การประกาศเร่งฟื้นฟูกัมพูชาให้เข้าสู่สภาวะปกติ หลังจากตกอยู่ในสภาวะสงครามยาวนานเกือบสองทศวรรษ (๑๙๗๐-๑๙๗๙)

แม้ข้อตกลงสันติภาพปารีสจะสามารถนำไปสู่การยุติปัญหากัมพูชาได้ แต่ที่ยังคงเป็นปัญหาคือความขัดแย้งระหว่างเขมรแดงและเขมรเือง สัมริน ซึ่งความขัดแย้งที่ว่านี้เป็นประเด็นที่ทำให้การแก้ไขปัญหากัมพูชาสะดุดลงไปบ้าง เพราะทั้งสองฝ่ายยังคงสู้รบกันอยู่เนื่อง ๆ ที่สำคัญเขมรแดงไม่ยอมให้ความร่วมมือกับอันแทคในเรื่องใด ๆ เลย ไม่ว่าจะเป็นการยอมวางอาวุธ การยอมให้ชาวกัมพูชาที่อยู่ในเขตอิทธิพลของตนออกไปลงทะเบียนเพื่อแสดงสิทธิสำหรับการเลือกตั้งทั่วไป รวมทั้งการไม่ยอมส่งคนของตนเข้ารับเลือกตั้งด้วย โดยเหตุผลที่เขมรแดงอ้างคือกฎหมายเลือกตั้งที่ออกมาไม่มีความเป็นธรรมกับฝ่ายตน และการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นก็ไม่เป็นบรรยากาศที่เป็นกลาง เพราะฝ่ายเือง สัมรินยังคงเป็นฝ่ายที่มีอำนาจอยู่ในกัมพูชาเพียงฝ่ายเดียว (วัชรินทร์ ยงศิริ ๒๕๓๖ : ๑๒๐)

จากปัญหาที่เกิดขึ้นหลายฝ่ายเสนอว่าควรตัดเขมรแดงออกไปจากการเลือกตั้ง เพราะเขมรแดงรู้ว่าพวกเขาไม่มีวันชนะในการลงรับเลือกตั้งแน่นอน ดังนั้นพวกเขาจึงก่อวินเพื่อไม่ให้เกิดการเลือกตั้งเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามข้อเสนอนี้จั้น และเจ้าสีหนุไม่เห็นด้วย เพราะการตัดเขมรแดงออกไปอาจทำให้การแก้ไขปัญหากัมพูชาไม่สามารถยุติได้อย่างแท้จริง ขณะเดียวกันฝ่ายฮุน เซน และอันแทคกลับไม่สนใจ พวกเขายังคงเดินหน้าสู่การเลือกตั้งต่อไป

จะพบว่าแม้การแก้ไขปัญหากัมพูชาจะเดินมาสู่จุดที่นำไปสู่การเลือกตั้งทั่วไปแล้ว แต่เจ้าสีหนุก็ยังคงพยายามดำเนินบทบาทตามแนวทางของพระองค์อยู่ เช่น กรณีข้างต้นที่พระองค์ยังยินดีให้เขมรแดงได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการเลือกตั้งได้

ตลอดเวลา แม้พวกเขาจะปฏิเสธมาตั้งแต่ต้น

การเลือกตั้งทั่วไปในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๙๓ พรรคพุนชินเปกของเจ้า
รณฤทธิ์มีชัยชนะเหนือพรรคประชาชนกัมพูชาของฮุน เซน เพียง ๗ ที่นั่ง จากผลการ
เลือกตั้ง แน่แน่นอนว่าเจ้ารณฤทธิ์มีสิทธิ์ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่การได้สิทธิ์นี้ของเจ้า
รณฤทธิ์ไม่่ง่ายนัก เพราะฮุน เซนไม่ยอมรับผลการเลือกตั้ง และจะแยก ๖ จังหวัดทาง
ภาคตะวันออกของกัมพูชาเป็นอิสระ หากรัฐบาลที่เกิดขึ้นไม่มีพรรคประชาชนกัมพูชา
เข้าร่วมด้วย (Osborne 1994 : 260) อย่างไรก็ตาม เพราะการใกล้ชิดของเจ้าสีหนุ
ความขัดแย้งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นก็สามารถยุติลงได้ โดยมีการจัดตั้งรัฐบาลปรองดอง
แห่งชาติระหว่างสองฝ่ายขึ้น เจ้ารณฤทธิ์เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๑ ส่วนฮุน เซนเป็น
นายกรัฐมนตรีคนที่ ๒

จากการอภิปรายที่ผ่านมาจะพบว่ากระบวนทัศน์ของการดำเนินบทบาทของเจ้าสีหนุในทั้ง ๓
แนวทาง ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศถือเป็นปัจจัยสำคัญที่
ทำให้เจ้าสีหนุต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินบทบาท กล่าวคือเมื่อเกิดปัญหา
กัมพูชาใหม่ ๆ ด้วยความที่เชื่อว่าฝ่ายต่าง ๆ จะให้การสนับสนุนกลุ่มพระองค์ พระองค์
จึงเสนอที่จะรับความช่วยเหลือจากฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งขอเปิดเจรจากับเวียดนามโดยตรง
แต่เมื่อความเชื่อไม่เป็นจริงเพราะการเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้นจำเป็นต้องเลือก
ข้าง พระองค์จึงเปลี่ยนไปดำเนินบทบาทในแนวทางใหม่ ซึ่งแนวทางที่ว่านี้ไม่เป็นที่พอ
พระทัยสำหรับเจ้าสีหนุนัก เพราะต้องร่วมมือกับเขมรแดง ซึ่งเป็นผู้ที่เคยสังหารญาติ
พระองค์ อย่างไรก็ตาม แมื่อด้านหนึ่งเจ้าสีหนุต้องร่วมมือกับเขมรแดง แต่อีกด้านหนึ่ง
พระองค์ก็ยังคงดำเนินบทบาทตามแนวทางของพระองค์ควบคู่ไปด้วย จนกระทั่ง เมื่อ
ความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตหลัง ค.ศ. ๑๙๔๕ เป็นต้นมาเริ่มคลี่คลายลง
เป็นลำดับ เพราะต้องการให้ปัญหากัมพูชายุติ เจ้าสีหนุจึงหันไปเจรจากับฮุน เซนซึ่ง
เป็นกลุ่มที่มีอำนาจอยู่ในกัมพูชาแทน

สรุป

ปัญหากัมพูชาเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสถานะความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพ
โซเวียตกับจีนโดยตรง หากทั้งสองชาติมีความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างกันมากเท่าใด

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๔ (๒๕๕๕) ฉบับที่ ๑ ๑๙๙

สภาวะที่จะเอื้อต่อการแก้ไขปัญหาก็ยิ่งยากเท่านั้น ขณะเดียวกัน ถ้าทั้งสองชาติสามารถปรับความสัมพันธ์และมีท่าทีที่เป็นมิตรต่อกันได้มากขึ้น ก็ย่อมส่งผลดีต่อการแสวงหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาก็ตามไปด้วย เหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การดำเนินบทบาทและข้อเสนอของเจ้าสีหนุเพื่อแก้ไขปัญหาก็มีระหว่าง ค.ศ. ๑๙๗๙-๑๙๙๑ ก็ไม่เว้นที่จะถูกกำหนดโดยเงื่อนไขด้วยเช่นกัน

หลังเกิดปัญหาก็มีระหว่าง ค.ศ. ๑๙๗๙ - กลาง ค.ศ. ๑๙๘๑ เจ้าสีหนุได้พยายามดำเนินบทบาทตามแนวทางที่หนึ่งของพระองค์ เพื่อผลักดัน “ข้อเสนอที่คงเส้นคงวา” ทั้ง ๕ ขั้นตอนให้เกิดขึ้น แต่เพราะความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีน เป็นเหตุผลสำคัญที่บีบให้ประเทศต่าง ๆ จำต้องเลือกข้างว่าจะอยู่กับฝ่ายที่สนับสนุนเวียดนาม หรือกับฝ่ายที่ต่อต้านเวียดนาม เหตุนี้จึงไม่มีประเทศใดที่พร้อมจะสูญเสียผลประโยชน์แห่งชาติของตน เพื่อสนับสนุนเจ้าสีหนุอย่างจริงจัง เหตุนี้การที่เจ้าสีหนุพยายามเสนอว่าพระองค์คือทางออกที่เป็นกลางสำหรับทุกฝ่ายจึงล้มเหลว

ต่อมาไทย อาเซียน จีน และสหรัฐฯ ได้ใช้ลักษณะเด่นที่เจ้าสีหนุเป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนกัมพูชา และเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศเป็นตัวดึงดูดการสนับสนุนจากนานาชาติให้กับการต่อต้านเวียดนามของฝ่ายตน โดยชูเจ้าสีหนุเป็นประธานาธิบดีของรัฐบาลผสม ๓ ฝ่าย ซึ่งพระองค์ดูจะไม่ยินดีกับการมีตำแหน่งนี้นัก เพราะการเกิดขึ้นของรัฐบาลผสมฯ ไม่ใช่แนวทางของพระองค์ เหตุนี้แม้ในด้านหนึ่งเจ้าสีหนุจะต้องร่วมมือกับเขมรเสรี และกับศัตรูเก่าอย่างเขมรแดง แต่ขณะเดียวกัน พระองค์ก็ยังคงพยายามดำเนินบทบาทตามแนวทางของพระองค์ควบคู่ไปด้วย (เพื่อมุ่งไปสู่ข้อเสนอที่คงเส้นคงวาทั้ง ๕ ขั้นตอน)

เจ้าสีหนุทราบดีว่าเวียดนามคือต้นตอสำคัญที่มีส่วนก่อให้เกิดปัญหาก็มี ดังนั้นในช่วงแรกของปัญหานี้ พระองค์จึงมุ่งขอเปิดเจรจากับเวียดนามโดยตรง แต่เวียดนามปฏิเสธและยืนยันมาตลอดว่าไม่มีปัญหาก็มีสำหรับพวกเขา รวมทั้งหากฝ่ายใดต้องการเจรจาก็ควรมีกับฝ่ายเฮง สัมรินไม่ใช่ตนเองนั้น เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เจ้าสีหนุต้องล้มเลิกการขอเจรจากับเวียดนาม อย่างไรก็ตาม เมื่อสภาวะการเมืองระหว่างประเทศหลัง ค.ศ. ๑๙๘๕ เป็นต้นมา อยู่ในสภาวะที่เอื้อต่อการเจรจาในเรื่องใดๆ เกี่ยวกับปัญหาก็มีมากขึ้น เจ้าสีหนุจึงเริ่มหันไปเปิดเจรจากับฝ่ายเฮง สัมรินอย่างจริงจังตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๘๗

การเจรจาระหว่างเจ้าสีหนุกับฮุน เซนแม้จะมีอุปสรรคบ้าง เพราะต่างฝ่ายต่างมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันในหลายประเด็น เช่น เจ้าสีหนุทรงต้องการให้เขมรแดงเข้าร่วมในกระบวนการปรองดองแห่งชาติด้วย ขณะที่ฝ่ายเฮง สัมรินกลับพยายามกีดกันเขมรแดงออกไป แต่ก็ถือว่าช่องทางของการเจรจาเป็นช่องทางหนึ่งที่พวกเขาสามารถสื่อสารกันได้โดยตรง ซึ่งจะช่วยให้พวกเขาทราบถึงข้อเรียกร้องที่แท้จริงของอีกฝ่าย

เป็นที่ชัดเจนว่าในการเจรจากันนั้น ฝ่ายเฮง สัมรินเป็นฝ่ายที่ถือไพ่เหนือกว่าฝ่ายเจ้าสีหนุเสมอ เพราะพวกเขาเป็นฝ่ายที่ครองอำนาจอยู่ในกรุงพนมเปญ ส่วนเจ้าสีหนุนอกเหนือจากมีจีน ไทย อาเซียน และชาติตะวันตกทั้งหลายสนับสนุนแล้ว ก็ไม่มีอะไรเลยไม่ว่าจะเป็นอำนาจทางการเมืองหรือกองทัพ การตระหนักในเรื่องเหล่านี้ทำให้หลังจากเวียดนามถอนทหารทั้งหมดออกจากกัมพูชาใน ค.ศ. ๑๙๙๙ เจ้าสีหนุจึงมีท่าทีที่ผ่อนปรนและประนีประนอมกับฝ่ายเฮง สัมรินในหลายประเด็น ทั้งนี้ก็เพื่อให้การแก้ไขปัญหาที่กัมพูชาสามารถเดินหน้าต่อไปได้ เช่น การที่พระองค์ยอมให้มีการจัดตั้งสภาสูงสุดตามข้อเสนอของฮุน เซน แทนที่จะเป็นการจัดตั้งรัฐบาลปรองดองแห่งชาติ ๔ ฝ่ายตามแนวทางของพระองค์ รวมทั้งการที่เจ้าสีหนุยอมให้รัฐบาลเฮง สัมรินยังคงมีอยู่ต่อไป ทั้งที่ก่อนหน้านี้พระองค์เรียกร้องมาตลอดว่าก่อนการเลือกตั้งทั่วไป ควรมีการยุบทั้งรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยและรัฐบาลเฮง สัมริน

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาบทบาทเจ้าสีหนุต่อการแก้ไขปัญหาที่กัมพูชาในทั้ง ๓ แนวทางพบว่า “บทบาทเจ้าสีหนุมีข้อจำกัดเมื่อกัมพูชาต้องตกอยู่ในยุทธศาสตร์ของการต่อสู้กันระหว่างจีนและสหภาพโซเวียต ซึ่งการตกอยู่ในภาวะเช่นนี้ทำให้พระองค์ไม่มีทางเลือกที่เป็นของพระองค์เอง การเลือกดำเนินบทบาทเพื่อแก้ไขปัญหาที่กัมพูชาตามแนวทางใด จึงถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตเป็นหลัก และการที่ปัญหาที่กัมพูชายุติได้ในที่สุด ส่วนหนึ่งเพราะมีบทบาทเจ้าสีหนุที่ทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมฝ่ายต่าง ๆ เข้าหากัน เหตุผลก็คือ พระองค์เป็นผู้ที่ฝ่ายต่าง ๆ ยอมรับ” ไม่ว่าจะเป็นจีน สหภาพโซเวียต สหรัฐฯ ไทย เวียดนาม อาเซียน หรือแม้แต่ชาวกัมพูชาด้วยกันเอง แม้การแก้ไขปัญหาที่กัมพูชาตามข้อเสนอทั้ง ๕ ขั้นตอนของเจ้าสีหนุจะประสบผลสำเร็จอยู่บ้าง แต่ที่สำเร็จนั้น ก็เพราะเป็นข้อเสนอที่สอดคล้องกับแนวทางของจีน สหรัฐฯ ไทย และอาเซียน ส่วนข้อเสนอที่ล้มเหลวนั้น เพราะข้อเสนอดังกล่าวไม่ได้กระทบต่อผลประโยชน์ของชาติเหล่านั้น (ข้อเสนอที่ประสบผลสำเร็จคือ ข้อ ๑.

เวียดนามต้องถอนทหารออกจากกัมพูชา ข้อ ๓. ให้มีกองกำลังสันติภาพของสหประชาชาติ
เข้าควบคุมดูแลกัมพูชา เพื่อให้มีการเลือกตั้งโดยเสรี และข้อ ๕. ให้นานาชาติจัดประชุมเพื่อ
เห็นชอบร่วมกันในการที่จะให้กัมพูชาเป็นกลางอย่างแท้จริง สำหรับข้อเสนอลี้ภัย
คือ ข้อ ๒. การจัดตั้งรัฐบาลปรองดองแห่งชาติของกัมพูชาขึ้น โดยประกอบไปด้วย
ตัวแทนจากเขมรทั้ง ๔ ฝ่าย และข้อ ๔. ให้ทุกกลุ่มการเมืองของกัมพูชาวางอาวุธ แล้ว
สามารถร่วมลงรับเลือกตั้งได้)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เขียน วีระวิทย์. “กัมพูชา.” ใน *เอเชียรายปี ๒๕๓๐/๑๙๘๗*. อภิญา รัตนมงคลมาศ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

จ้ง ลาภูติวร. *เขมรในทัศนะเจ้าโรตม สีหนุ*. แปลโดย สว่าง วงศ์พัทพันธุ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๑.

แซนด์เลอร์, เดวิด พี. *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. แปลโดย พรรณงาม เก้าธรรมสาร สดใส ชันติวรพงศ์ และวงเดือน นาราสัจจ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ณรงค์ ศศิธร. *บทบาทของสหประชาชาติในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ : ศึกษากรณีปัญหากัมพูชา (ค.ศ. ๑๙๗๙-๑๙๘๔)*. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

นรนิติ เศรษฐบุตร. *อุดมการณ์หรือผลประโยชน์ : การขัดแย้งกันระหว่างรัสเซียกับจีน และญวนกับเขมร*. กรุงเทพฯ : เฉลิมชาญการพิมพ์, ม.ป.ป.

นภดลชาติประเสริฐ. *เจ้าโรตมสีหนุกับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ธันวาคม ๒๕๔๐.

บัณฑิตย์ ธนาธนะ. *การศึกษาการปกครองของเจ้าสีหนุ*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙.

ปิ่นทอง ใจสุทธิ. *นโยบายต่างประเทศของไทยต่อปัญหากัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๓๔*. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๘.

ปีเตอร์ เชียร์ และมาโนลา เชียร์-อุม. *สีหนุเปิดดอกถกเขมร*. แปลโดย ฉันทิมา อ่องสุรักษ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, ๒๕๒๓.

พวงทอง ภวัครพันธุ์. “ศัตรู พันธมิตร และเงินตรา : สายใยร้อยรัดไทย-เขมรแดง.” *รัฐศาสตร์สาร* ๒๙, ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๑) ?

พิพัฒน์ เรืองนาม. “กัมพูชา.” ใน *เอเชียรายปี ๒๕๓๑/๑๙๘๘*. ภูวดล ทรงประเสริฐ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์สวัยจำกัด, ๒๕๓๑.

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๔ (๒๕๕๕) ฉบับที่ ๑ ๒๐๓

มานะ มาลาเพชร. “กัมพูชา.” ใน เอเชียรายปี ๒๕๓๒/๑๙๘๙. ภาวดี ทรงประเสริฐ
บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

เมธา พร้อมเทพ. **ชนวนสงครามเวียดนามกัมพูชา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงรุ่ง
การพิมพ์, ๒๕๒๓.

รังสรรค์ มณีโรจน์. **นโยบายสหภาพโซเวียตต่อปัญหากัมพูชา ภายหลังปี ค.ศ.
๑๙๘๕ - ปัจจุบัน**. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.

วณี เอกอุรุ. **ความสัมพันธ์ระหว่างไทย และสหภาพโซเวียต ค.ศ. ๑๙๘๕-๑๙๙๐**.
สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๓๕.

วัชรินทร์ ยงศิริ. “กัมพูชา.” ใน เอเชียรายปี ๒๕๓๓/๑๙๙๐. อุทฤษฎี ปัทมานันท์ และ
วรศักดิ์ มหัทธโนบล บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๓.

_____. “กัมพูชา.” ใน เอเชียรายปี ๒๕๓๔/๑๙๙๑. ปราณี ทิพย์รัตน์
บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____. “กัมพูชา.” ใน เอเชียรายปี ๒๕๓๕/๑๙๙๒. อุทฤษฎี ปัทมานันท์
และวัชรินทร์ ยงศิริ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๕.

_____. “กัมพูชา.” ใน เอเชียรายปี ๒๕๓๖/๑๙๙๓. อุทฤษฎี ปัทมานันท์
และวัชรินทร์ ยงศิริ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๖.

สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **ต้นตอแห่งความขัดแย้งระหว่าง
พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนาม**. กรุงเทพฯ : บางกอก
การพิมพ์, ๒๕๒๓.

สมเกียรติ อ่อนวิมล. “ปัญหากัมพูชา : ผสมรัฐบาลผสมปัญหา.” **จุลสารเบื้องหลัง
เหตุการณ์ปัจจุบัน**. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

สมชัย รักวิจิตร. **ความขัดแย้งระหว่างจีน - โซเวียตกับสงครามไม่ประกาศใน
อินโดจีน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไณเด็ด โปรดักชั่น, ๒๕๒๒.

สมพงศ์ ชูมาก. ความพยายามของนานาประเทศในการแก้ไขวิกฤตการณ์กัมพูชา.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

สมหมาย ชินนาค. องค์การและกิจกรรมด้านอินโดจีนศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ :

Ten May Production, ๒๕๔๕.

สุณัย ผาสุก. นโยบายต่างประเทศของไทย : ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบาย

ของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อปัญหา กัมพูชา (๔ สิงหาคม ค.ศ.

๑๙๘๘ ถึง ๑๓ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๙๑). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

อรอนงค์ น้อยวงศ์. กัมพูชา : นโยบายต่างประเทศไทย สมัยพลเอกเปรม

ติณสูลานนท์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

ภาษาอังกฤษ

Chanda, Nayan. **Brother Enemy : The War after the War.** New York : Collier Books, 1986.

Evans, Grants. Rowley, Kelvin. **Red brotherhood at War.** Avon : Werner Soderstrom Oy, 1990.

FUNCINPEC / ANS Kampuchea. **HRH Prince Norodom Sihanouk's Peace Proposals**, October 1985 (On the auspicious occasion of the Birthday Anniversary of HRH Prince Norodom Sihanouk of Cambodia). DS 557. C2 N862H 04666

Herrmann, Richard k., Lebow, Richard Ned, editor. **Ending the Cold War.** New York : Palgrave Macmillan, 2004.

Jeldres, Julio A. **Shadow over Angkor Volume One : Memoirs of His Majesty King Norodom Sihanouk of Cambodia.** Phnom Penh : 3 D Graphics Publishing, 2005.

Klintworth, Gary, editor. **Vietnam's Withdrawal from Cambodia.** Canberra : Australian National University, 1990.

Morris, Stephen J. **Why Vietnam invaded Cambodia : Political culture and**

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๔ (๒๕๕๕) ฉบับที่ ๑ ๒๐๕

the causes of war. Stanford : Stanford University Press, 1999.

Osborne, Milton. **Sihanouk Prince of light Prince of darkness.** Chiangmai :
Silkworm Books, 1994.

Sihanouk, Norodom. **Bittersweet Memories: Volume 1.** (Excerpts in English
from the book Bittersweet memories written in French). DS 557. C2 S579B
04513 V. 1

